

OBĚDY DO ŠKOL V OPZ+

Vyhodnocení přínosů a zkušeností škol

září 2024

verze 2

VYPRACOVALO:

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
oddělení evaluací

KONTAKTNÍ OSOBY:

Zuzana Černá, zuzana.cerna1@mpsv.cz
Kateřina Vojtíšková, katerina.vojtiskova2@mpsv.cz

MANAŽERSKÉ SHRNU TÍ

Program bezplatného stravování v OPZ+ přichází v době, která není příznivá pro české zejména nízkopříjmové rodiny. Mezi lednem 2020 a březnem 2023 vzrostly ceny v ČR kumulativně o nebývalých 33 % (Janský, Kolář, Šedivý 2023). Rodiny tak čelily v posledních letech nejprve prudkému nárůstu cen energií a v roce 2022 velmi vysoké inflaci, které znamenaly pro rodinné rozpočty silnější zásah než pandemie covid-19. Zvýšení cen vedlo u rodin k výraznému omezení spotřeby energií a také šetření na jídle, které uplatňovala více než polovina rodin s dětmi. V obtížnějším postavení byly rodiny sólo rodičů či rodiny s více než dvěma dětmi, které podle zjištění výzkumu musely omezovat výdaje v oblasti volnočasového vyžití dětí a školního stravování (Höhne, Palonciová, Fric 2024). Obědy do škol jsou jedním z podporovaných nástrojů Evropské unie s cílem zajistit každému potřebnému dítěti alespoň jedno bezplatné zdravé jídlo ve školní den.

„Obědy do škol jsou klíčovým projektem, který jasně a cíleně pomáhá těm, kdo to potřebují nejvíce. Zajišťuje, aby děti z rodin ohrožených příjmovou chudobou vždy dostaly oběd, i když si ho jejich rodiče nemohou dovolit zaplatit. Zejména v současné době, kdy řadu domácností s nižšími příjmy trápí zdražování, jde o další důležitou formu pomoci. Jsem rád, že se pro letošní školní rok podařilo najít další peníze, abychom mohli pomoci ještě více dětem.“

ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka (KDU-ČSL)

6. 10. 2022 (MPSV 2022 b)

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PODPOŘE

Alokace OPZ+ určená pro školní roky 2023/24 a 2024/25 je ve výši 300 mil. Kč.

Celkový počet podpořených dětí z OPZ+	Kraj s nejvyšším počtem podpořených dětí	Kraj s nejvyšším počtem zapojených školských zařízení	Kraj s nejvyšším průměrem dětí na jedno zařízení	Podíl zařízení, které podporují maximálně 5 dětí
ČR	Moravskoslezský	Jihočeský	Ústecký	ČR
8,3 tis.	19 %	40 %	35 dětí	48 %

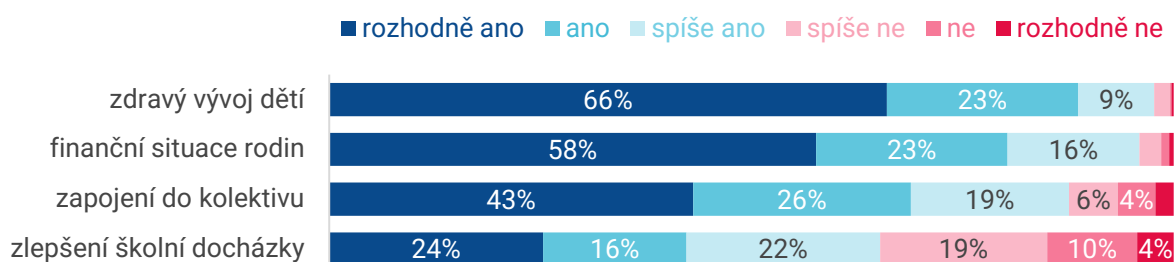
Ve zprávě představujeme zkušenosti a zpětnou vazbu škol, které podporují bezplatné stravování dětí v sociální nouzi prostřednictvím zapojení do výzvy č. 026 Operačního programu Zaměstnanost plus (OPZ+). Návratnost dotazníkového šetření byla 89 %.

Dále jsme dotázali školy, které se do výzvy 026 OPZ+ nezapojily, přestože byly zapojeny do předchozího Operačního programu Potravinová a materiální pomoc (OP PMP). U těchto subjektů nás zajímalo, zda poskytují obědy zdarma financované z jiných zdrojů a důvody, proč se nezapojily do OPZ+. Návratnost dotazníkového šetření byla 73 %.

Celkově jsme oslovili více než 1,4 tisíce školských zařízení.

PŘÍNOSY OBĚDŮ ZDARMA

Školy hodnotily přínosy poskytování bezplatného stravování na baterii čtyř otázek (viz graf níže). Nejvyšší přínos byl spatřován ve zdravém vývoji dětí. Celkově vycházelo nižší vnímání přínosu pro zlepšení docházky (uvedlo 62 % škol). U mateřských škol je vnímaný přínos ve zlepšení docházky nejvyšší, dosahuje 80 %. Na základě komentářů lze usuzovat, že pro některé znevýhodněné rodiny je placení stravného překážkou pro docházku dítěte do MŠ. Pokud tato překážka zmizí díky poskytnutí bezplatné stravy, projeví se pozitivní efekt docházky u dětí z těchto rodin (viz komentář níže).

„Největší přínos je, že děti ze sociálně slabších rodin chodí pravidelně do školky, protože dříve se stávalo, že kvůli financím opravdu rodiče nedávali děti do školky, protože neměli na zaplacení svačin a obědů. Díky této podpoře zde děti zůstávají až do odpoledne, protože mají uhrazenou i odpolední svačinku. Můj názor je takový, že je dobře, že jsou tyto děti ve školce co nejdéle, protože je to pro ně jistě lepší prostředí, než mnohdy mají doma.“

„Stravovací návyky dětí i žáků jsou velmi špatné, proto jsem ráda, že můžeme dětem nabídnout obědy zdarma, tedy aspoň jedno pořádné jídlo denně.“

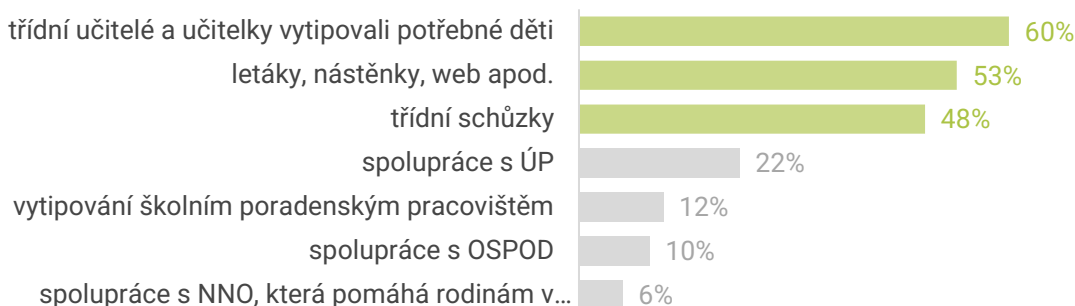
„Hlavním přínosem je dle mého názoru to, že děti nemají ve škole hlad. Maslowova pyramida funguje. Najedené dítě je klidnější, soustředěnější, výkonnější.“

„Díky obědům mohou zůstat ve škole po výuce a docházet na doučování, zájmové vzdělávání, školní družinu a jiné aktivity, které škola nabízí.“

V oblasti poskytování obědů zdarma můžeme stanovit dvě důležité oblasti, kterým je potřeba věnovat pozornost, a to způsob vyhledávání potřebných dětí a podmínky, které stanovují, které děti mají na pomoc nárok. Obě oblasti nejsou nastaveny jednotně z celorepublikové úrovně. Podmínky nároku na oběd zdarma stanovuje sice rámcově výzva, ale v kompetenci krajů je možnost vybrat pouze některé cílové skupiny dle vlastních preferencí. Způsob vyhledávání potřebných dětí je pak zcela v kompetenci škol a záleží na jejich aktivním přístupu. Zatímco v předchozím programovém období získaly školy v rámci spolupráce s úřadem práce seznam dětí, které měly nárok na obědy zdarma, nyní nejsou stanoveny žádné metodické postupy.

VYHLEDÁVÁNÍ POTŘEBNÝCH DĚTÍ

Na způsob vyhledávání potřebných dětí jsme se ptali zástupců škol. Více než polovina (60 %) využila vytipování potřebných dětí učiteli a učitelkami. Dále byly často využívány hromadné formy oslovování (třídní schůzky, letáky, web apod.).

Problémy s vyhledáváním potřebných dětí uvedlo pouze 13 % škol, ale lze předpokládat, že se s podobnými problémy mohou setkávat i ostatní školy.

Vnímané bariéry ve vyhledávání potřebných dětí:

- stud, odmítání pomoci, strach z odebrání dávek hmotné nouze
- nedoložení potřebných potvrzení
- přísné nastavení podmínek – primárně hmotná nouze, ale potřebné jsou i další skupiny (náročná sociální situace, ale neberou dávky hmotné nouze)
- spolupráce s úřady práce – školy nevědí, kdo přesně bere dávky hmotné nouze

„Nevytipovali jsme správně děti, které pobírají dávky úřadu práce. Bylo by dobré, kdyby tato iniciativa vycházela ze strany úřadu práce. Je smutné, když vytipujeme děti a poté ze strany úřadu zjistíme, že nemají nárok a musíme jim tohle znovu oznámit.“

NÁROK NA OBĚDY ZDARMA

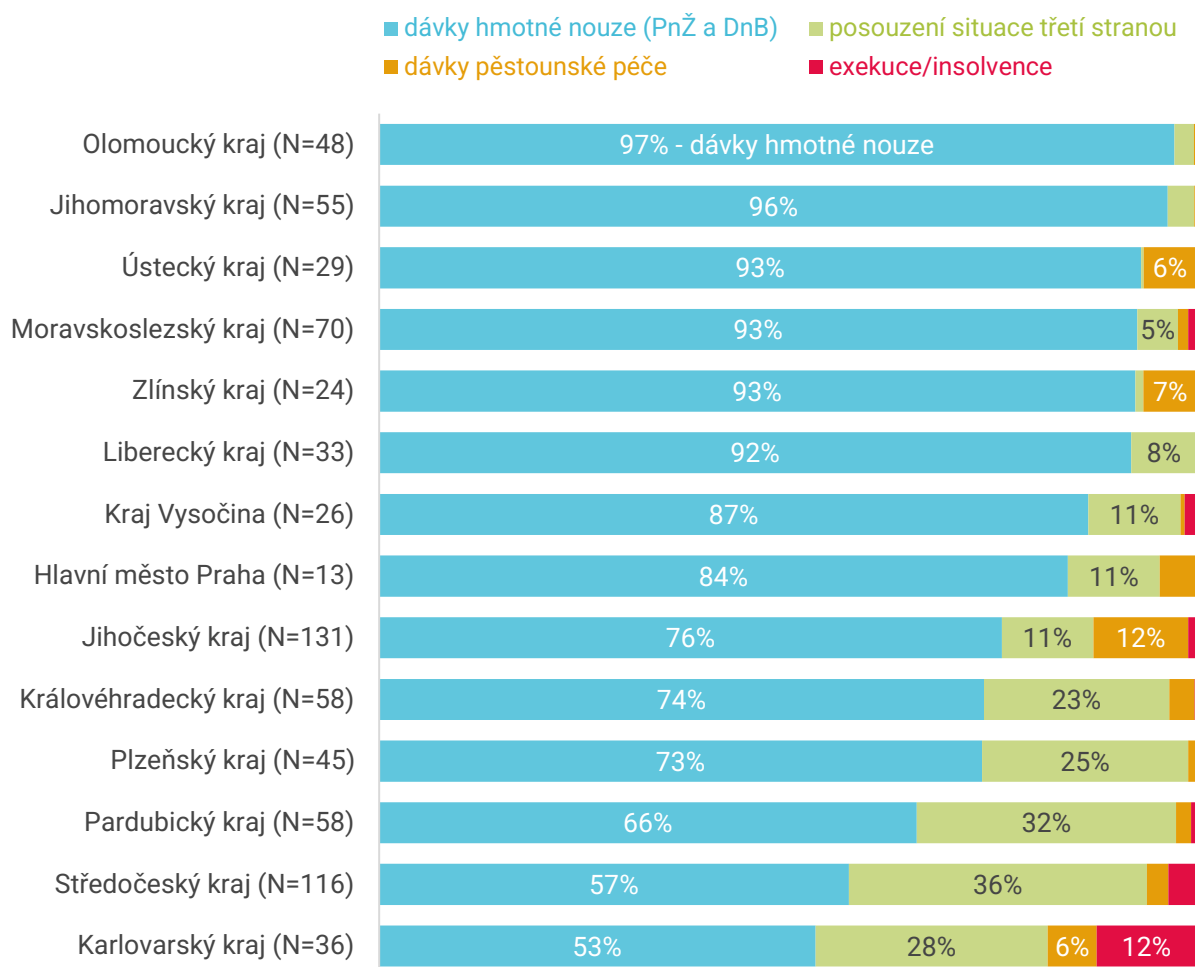
Nárok na obědy zdarma vychází do určité míry z nastavení výzvy. Kraje měly možnost upravit si podmínky dle vlastních potřeb. **Ve všech krajích převažuje poskytování obědů zdarma na základě pobírání dávek hmotné nouze**, např. v kraji Olomouckém nebo Jihomoravském se jedná o poskytování pomoci téměř pouze rodinám, které pobírají dávky hmotné nouze. Lze předpokládat, že je to důsledkem nastavení podmínek pro poskytování pomoci v kraji.

V některých krajích (Středočeský, Pardubický nebo Karlovarský) se více uplatňovalo **individuální posouzení sociální a ekonomické situace třetí stranou** (tj. sociální pracovníci, OSPOD, ředitel/ka aj.). Možnost individuálního posouzení nebo rozšíření pomoci i mezi jiné rodiny mimo hmotnou nouzi se v komentářích škol jeví jako důležité, jelikož školy nacházejí rodiny, které nepobírají dávky hmotné nouze, ale vnímají jejich velkou potřebnost a to, že by získání pomoci ocenily. Poskytování pomoci na základě dávek pěstounské péče nebo exekucí/insolvencí bylo minimální.

„Docela přísné podmínky, minimum rodičů na ně dosáhne.“

„Podle MPSV je přídavek na dítě určen pro nízkopříjmové rodiny. Z toho nám vychází, že tyto rodiny mají nedostatečné finanční zajištění. Tyto rodiny by potřebovaly zahrnout též do projektu.“

„Máme dost rodin, kterým by tato pomoc velice pomohla např. matky samoživitelky / rodiny v rozvodovém řízení / rodiny s nižšími příjmy, ale nedosahují na pomoc v hmotné nouzi, pouze na: příspěvek na bydlení, přídavek na dítě nebo čelí exekuci/insolvenční...“

REZERVY OBĚDŮ ZDARMA

Dotazník obsahoval otevřené otázky na rezervy programu poskytování obědů zdarma a také na problémy a překážky, se kterými se školy setkávají. Většina respondentů v programu žádné rezervy či překážky nevnímá, případně je do dotazníku neuvedli. Přibližně 15 % škol uvedlo své zkušenosti, nabízí zamyšlení nebo návrhy na vylepšení.

Rezervy, jak byly uváděny v komentářích, vnímají zařízení především v oblastech:

- nastavení podmínek programu – povinnost odhlašování obědů, přísná kritéria pro zařazení dítěte, nedostatečná flexibilita, nejasná pravidla
- administrativní zátěž pro školská zařízení,
- potřeba vyhledávání dětí
- přístup části rodičů k tomuto typu pomoci, malé oceňování poskytnuté pomoci
- návrhy na rozšíření programu a jeho propagaci

FINANCOVÁNÍ OBĚDŮ ZDARMA

Naprostá většina škol uvádí, že má díky OPZ+ dostatek finančních prostředků na pokrytí částky za stravování, které by jinak hradili zákonní zástupci dítěte. Pro kontext je vhodné uvést, že jednotkový náklad, který je školám proplácen skrze dotace z OPZ+ pokrývá náklady na suroviny, ze kterých je strava ve školách připravována. Podle informací na webu Národního zdravotního informačního systému¹ je financování školního stravování nastaveno tak, že zákonní zástupci platí suroviny a výplaty zaměstnanců školní jídelny spolu s režii jsou financovány ze státního rozpočtu. Školy mají stanoveny vyhláškou o školním stravování finanční limity stravného dle věku dítěte, které mohou stanovovat zákonným zástupcům.

Také v případě financování je třeba doplnit, že podmínky pro školská zařízení nejsou stejné. Jednotkový náklad zahrnuje 7procentní podíl určený na administrativu. Ten si tři kraje ponechávají v plné výši, tři kraje si ponechávají část (4 až 5 %) a zbytek dávají školským zařízením, zbývajících osm krajů nechává celou částku školským zařízením.

¹ Informace dostupné zde: [Školní stravování | NZIP](#)

ŠKOLY Z OP PMP, KTERÉ SE (ZATÍM) NEZAPOJILY DO OPZ+

Škol, které byly zapojeny do předchozího programu OP PMP, ale již nepokračovaly v navazujícím projektu, jsme se dotazovali, zda poskytují bezplatné stravování z jakéhokoli programu a dále na důvody jejich nezapojení do OPZ+.

Ukázalo se, že bezmála polovina z 395 škol, které odpověděly, obědy zdarma nadále poskytuje (46 %) a celkem takto podporují více než 2,6 tisíce žáků. Přičemž většina z nich využívá také dotační prostředky – buď z programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (projekty neziskových organizací Women for Women a Patron dětí), nebo z programu hlavního města Prahy – Pomoc Pražanům z Fondu solidarity v rámci opatření ke zmírnění dopadů inflace.

Jako důvod nezapojení do OPZ+ uváděly školy zejména obavu z duplicitního financování, tedy financování obědů zdarma z jiných zdrojů (41 %). Dalšími častějšími důvody byla administrativní zátěž a restriktivní kritéria výběru dětí.

U škol, které nerealizují ve školním roce 2023/24 obědy zdarma (ani z jiných zdrojů, než je OPZ+), jsme se ptali na důvod neposkytování. Téměř polovina odpověděla (47 %), že nemají žádného žáka či žákyni, který by splňoval kritéria pro nárok na bezplatné obědy. Necelá čtvrtina uvedla jako důvod nízký zájem ze strany rodičů a pětinu odradila zkušenost s administrativní zátěží (21 %). Pro ještě nižší podíl škol byla problémem omezující kritéria výběru žáků (18 %).

1 Úvod

V České republice poskytuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) prostřednictvím krajů bezplatné stravování ve školách a školských zařízeních. Tato podpora je financována skrze Operační program Zaměstnanost plus (OPZ+) spadající pod MPSV. Dále Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) poskytuje podporu neziskovým organizacím, které vybraným školám nabízejí možnost financování obědů pro potřebné děti.

Ve zprávě se primárně zaměřujeme na výsledky dotazníkového šetření u škol, které poskytovaly obědy zdarma z OPZ+ ve školním roce 2023/24. Cílem šetření je představit zkušenosti škol s poskytováním obědů zdarma. Konkrétně jsme se zaměřili na způsoby vyhledávání potřebných dětí na školách, na praxi a zhodnocení poskytované pomoci z pohledu škol. Dále nás zajímalo, zda jsou současné podmínky financování dostatečné, a zda školy spolupracují s neziskovými organizacemi, které poskytují finanční prostředky pro bezplatné stravování dětí na školách.

Bezplatné stravování na školách je formou podpory dětí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením, což je dlouhodobě prosazovaným tématem Evropské unie (EU). EU usiluje o implementaci podpory ohrožených dětí prostřednictvím politiky evropské záruky pro děti.²

„EU chce prolomit mezigenerační cyklus chudoby a znevýhodnění, aby se všem dětem mohlo v životě dařit.“ [Evropská záruka pro děti]

Za účelem ochrany dětí jsou stanoveny základní služby, ke kterým by měly mít ohrožené děti přístup. **V oblasti stravování dětí je zásadní přístup k nejméně 1 bezplatnému zdravému jídlu každý školní den a přístup ke zdravé výživě.** Tyto cíle jsou naplnitelné právě skrze poskytování bezplatného stravování na školách.

V zájmu ochrany dětí by měly země EU zaručit, aby každé potřebné dítě mělo přístup k:

bezplatnému předškolnímu vzdělávání a péči

bezplatnému vzdělávání

bezplatné zdravotní péči

nejméně 1 bezplatnému zdravému jídlu každý školní den

Děti by měly mít přístup rovněž k:

zdravé výživě

odpovídajícímu bydlení

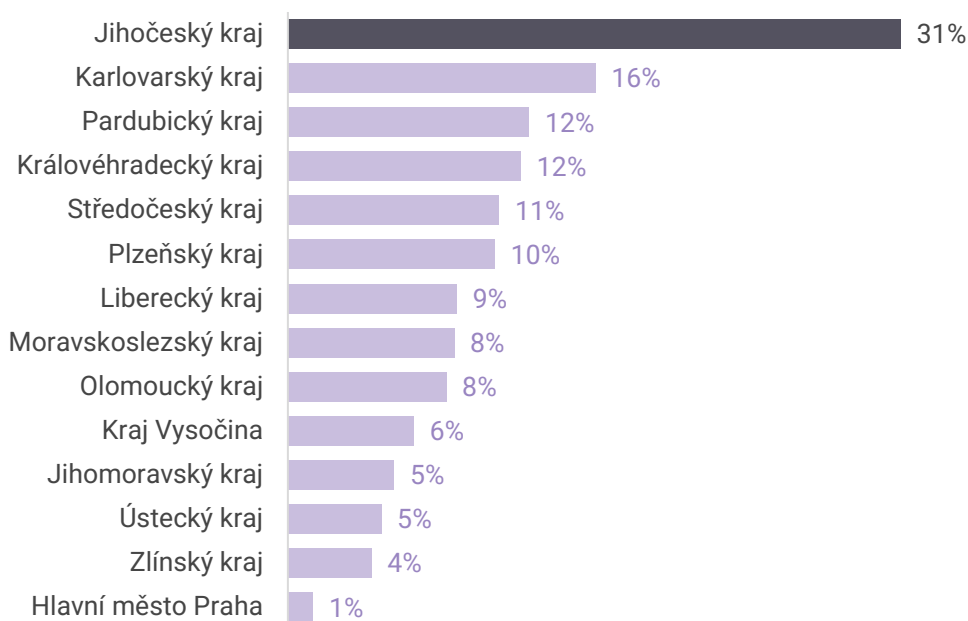
Zdroj: [Evropská záruka pro děti: jak EU chrání děti - Consilium \(europa.eu\)](#)

² Doporučení přijaté Evropskou radou (ER) v roce 2021 „European Child Quarantee“, dostupné ke stažení zde: [Evropská záruka pro děti](#)

Nejvyšší podíl zapojených zařízení do poskytování bezplatného stravování z OPZ+ je v Jihočeském kraji (31 %). U ostatních krajů se jedná o zapojení menšího podílu zařízení (4-16 %). Hl. m. Praha je nyní v fázi přechodu z předchozího financování obědů zdarma, proto je podíl zapojených zařízení minimální.

Graf nabízí zjednodušený pohled na zapojení škol v kraji. Počet zařízení vychází z unikátního identifikačního čísla (IČ) školského zařízení. V některých případech může jedno zařízení zahrnovat kombinaci např. mateřské a základní školy.

PODÍL ZAPOJENÝCH ZAŘÍZENÍ V KRAJI

Zdroj dat: MŠMT a dotazník pro zapojené školy

Ve zprávě budeme využívat následující zjednodušené pojmy pro lepší srozumitelnost.

ŠKOLY

MPSV prostřednictvím výzvy č. 026 OPZ+ podporuje mateřské, základní i střední školy. Podpořeny mohou být také školní jídelny (jako samostatné organizace), domovy mládeže a internáty. Školní jídelny a jiná zařízení než MŠ, ZŠ a SŠ představují méně než 4 %. Podrobnější informace naleznete v Příloze č. 1 této zprávy.

RODIČE

Ve zprávě používáme termín rodiče. Školy byly instruovány, aby do svých odpovědí zahrnovaly i jiné pečující osoby – prarodiče, pěstouny apod.

DĚTI

Dalším zjednodušením je termín děti. Podpora dle výzvy byla mířena na děti/žáky/studenty ve věku 2-26 let.

OBĚDY ZDARMA / OBĚDY DO ŠKOL

Úhrada všech forem stravování ve školách a školských zařízeních, které jsou hrazené prostřednictvím krajského projektu v OPZ+, který realizuje MPSV. V dotazníku odpovídaly školy za všechny typy stravování včetně celodenního, které bylo výzvou také podporováno.

ORIENTACE V DOKUMENTU

Metoda šetření	str. 12
Podpořené děti v OPZ+	str. 15
Vyhledávání potřebných dětí	str. 19
Podmínky poskytování obědů zdarma	str. 23
Přínosy obědů zdarma	str. 27
Financování obědů zdarma	str. 32
Spolupráce s NNO na úhradě obědů	str. 34
Administrativní náročnost	str. 36
Nepokračující školy z OP PMP	str. 40
Evropský kontext	str. 45
Diskuze	str. 48
Příloha 1 – grafy a tabulky	str. 50
Příloha 2 – mapové podklady	str. 55
Literatura, zdroje	str. 57

2 Metoda šetření

Dotazníkové šetření – zapojené školy do OPZ+

Cílem dotazníkového šetření bylo zachytit zkušenosti škol, které byly zapojeny do krajských projektů poskytování obědů zdarma. Krajské projekty byly financovány prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus (OPZ+). Dotazník⁵ byl zaměřen na téma vyhledávání dětí, které potřebují obědy zdarma. Dále byly mapovány zkušenosti s poskytováním pomoci – podmínky pro získání pomoci, vnímání dětí dostávajících obědy zdarma a zhodnocení pomoci z pohledu škol. Dotazník ověřoval, zda jsou pro školy poskytnuté finanční prostředky dostatečné, a zda umožňují poskytnout pomoc všem potřebným dětem ve školách. Závěrečná část dotazníku byla věnována spolupráci s neziskovými organizacemi, které financují obědy zdarma ve školách.

Forma dotazování:	on-line dotazník
Období sběru dat:	9.-19. 4. 2024
Respondenti:	zástupci škol a školských zařízení
Počet oslovených:	866 kontaktních osob
Počet vyplněných dotazníků:	775 ⁶
Návratnost:	89 %

NÁVRATNOST PODLE KRAJŮ

kraj	návratnost
Hlavní město Praha	93 %
Jihočeský kraj	85 %
Jihomoravský kraj	93 %
Karlovarský kraj	93 %
Kraj Vysočina	81 %
Královéhradecký kraj	94 %
Liberecký kraj	86 %
Moravskoslezský kraj	88 %
Olomoucký kraj	94 %
Pardubický kraj	89 %
Plzeňský kraj	89 %
Středočeský kraj	90 %
Ústecký kraj	94 %
Zlínský kraj	92 %

Do výzvy č. 026 OPZ+ zaměřené na potravinovou pomoc dětem v sociální nouzi se zapojily všechny kraje v ČR a hl. m. Praha.

Na základě informací z krajů a hl. m. Prahy jsme oslovili zapojené školy a zařízení do poskytování obědů zdarma.

⁵ Znění otázek v dotazníku je dostupné na stránkách výzvy č. 026 OPZ+ [ZDE](#).

⁶ U 4 % respondentů nezačala realizace v období sběru dat, proto je vyhodnocení zaměřeno pouze na školy/zařízení, které mají zkušenost s realizací. Ve vyhodnocení se proto objevuje nižší počet zastoupených škol/zařízení – 742.

Došetření – nepokračující školy

Došetření bylo zaměřeno na školy, které se ve školním roce 2023/24 nezapojily do krajských projektů financovaných prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus (OPZ+) ačkoli v předchozím programovém období byly zapojené do projektů poskytujících obědy zdarma financovaných skrze Operační program potravinové a materiální pomoci (OP PMP), který také spadal MPSV. V novém programovém období 2021-2027 došlo k začlenění OP PMP pod OPZ+ (konkrétně Priorita 4 Materiální pomoc nejchudším osobám).

Porovnáním seznamů škol zapojených do OPZ+ a škol zapojených do předchozího programu OP PMP bylo zjištěno, že se do navazujícího programu nezapojil významný počet dříve zapojených zařízení. Tato zařízení jsme oslovili s cílem zjistit, zda pokračují s poskytováním obědů zdarma ve školním roce 2023/24, z jakých zdrojů je případně hradí a proč se nezapojily do OPZ+. Pokud škola obědy zdarma již neposkytovala, ptali jsme se na důvody nezapojení do dalšího projektu. Od všech respondentů jsme zjišťovali, zda mají zájem v dalším školním roce poskytovat obědy zdarma a účastnit se krajských projektů podpořených z OPZ+.

Forma dotazování:	on-line dotazník
Období sběru dat:	21.-29. 5. 2024
Respondenti:	zástupci škol a školských zařízení
Počet oslovených:	541 kontaktních osob
Počet vyplněných dotazníků:	395
Návratnost:	73 %

NÁVRATNOST PODLE KRAJŮ

kraj	návratnost	počet odpovědí (N)
Hlavní město Praha	80 %	70
Jihočeský kraj	71 %	5
Jihomoravský kraj	72 %	58
Karlovarský kraj	64 %	7
Kraj Vysočina	63 %	20
Královéhradecký kraj	70 %	14
Liberecký kraj	86 %	36
Moravskoslezský kraj	79 %	54
Olomoucký kraj	69 %	31
Pardubický kraj	73 %	32
Plzeňský kraj	79 %	26
Středočeský kraj	58 %	19
Ústecký kraj	69 %	11
Zlínský kraj	57 %	12

Reflexe průzkumu

V dotazníkovém šetření jsme dosáhli vysoké návratnosti. U šetření zapojených škol byla návratnost 89 %. V druhém došetření u nezapojených škol byla návratnost nižší, dosáhla 73 %. Vzhledem k vysoké návratnosti považujeme výsledky za reprezentativní.

V praxi škol se vyskytuje větší množství aktérů, kteří nabízejí pomoc s úhradou stravování ve školách (neziskové organizace bez/s podporou MŠMT). Školy zapojené do krajských projektů v rámci podpory MPSV (OPZ+) často nevěděly, že podpora od kraje spadá pod MPSV, proto bylo důležité dodatečné vysvětlení. To ukazuje, že současná situace s vícezdrojovým financováním nemusí být pro školy srozumitelná.

V dotazníkovém šetření jsme zjišťovali informace o podílech podpořených dětí z romské menšiny. Tyto otázky vyžadují vedení evidence a dobrý přehled o fungování projektu ve škole. Zjišťování romské etnicity je velkou výzkumnou a etickou otázkou. V praxi se mohou objevovat přístupy škol, které odmítají takové evidence vést a podíly žáků jsou proto nulové. Téma je zpracováno např. ve studii *Analýza vhodných přístupů k určování etnické příslušnosti osob a sběru etnicky senzitivních dat v prostředí ČR*⁷. Data o podpořených dětech z romské menšiny je proto potřeba chápat na bázi odhadů a vnímat limity těchto dat.

Zpráva se podrobně nezabývá potřebností (tj. počty dětí, které potřebují pomoc s úhradou stravování ve škole) a jejím naplněním. Nemáme k dispozici přesné počty dětí, které jsou cílovou skupinou programu podpory obědů do škol, ani údaje za ostatní programy, které se podpoře školního stravování věnují. Přesto ve zprávě na jednom místě využíváme přídavek na dítě jako míru, která přibližuje počet potřebných dětí v daném území. Jsme si vědomi toho, že jde pouze o indikativní údaj míry chudoby, který přesně neodpovídá definici cílové skupiny, která je více restriktivní s ohledem na příjmovou nouzi. Cílové skupiny navíc mohou zahrnovat (podle kraje) další skupiny, jako jsou pěstouni či ukrajinští uprchlíci. Podrobná analýza nedostupnosti adekvátního stravování u dětí s důrazem na děti v nouzi je plánována jako vstupní dokument pro návrh systémového opatření sjednocujícího různé formy podpory školního stravování v ČR v návrhové části Národního akčního plánu k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030 (MPSV 2022 a: 110).

⁷ Dostupné ke stažení zde: [Analýza vhodných přístupů k určování etnické příslušnosti](#)

3 Podpořené děti v OPZ+

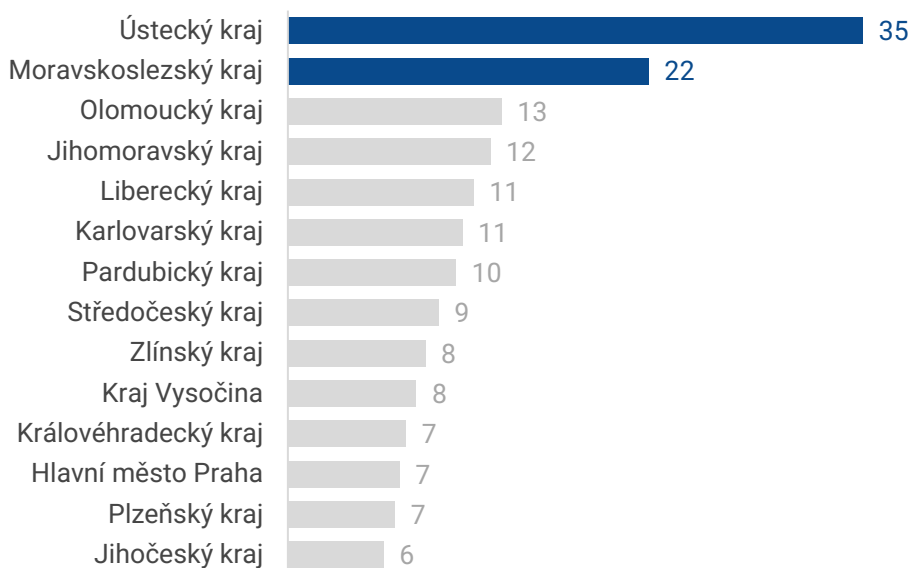
V této kapitole představujeme výsledky o počtu podpořených dětech a intenzitě podpory v regionech. V šetření jsme zjišťovali také podíl dětí z romské menšiny, které získaly pomoc s úhradou stravování ve škole. Data o podpořených dětech jsme detailněji analyzovali prostřednictvím map, které poskytují zjednodušený pohled na podporu v regionech. Pro detailnější vyhodnocení potřebnosti by měla být zpracována samostatná analytická studie⁸.

Graf níže zobrazuje průměrný počet podpořených dětí na jednu školu v kraji. **V Ústeckém kraji byl výrazně nejvyšší průměrný počet podpořených dětí (35).** Vyšší průměrný počet byl také v Moravskoslezském kraji (22).

8,3 tis. dětí/žáků
s obědy zdarma z OPZ+

Nejvíce podpořených dětí bylo v Moravskoslezském kraji (téměř 1/5 všech podpořených dětí)⁹. Nejvíce škol bylo zapojeno v Jihočeském a Středočeském kraji. Charakter podpory v Jihočeském kraji se jeví jako specifický, sice je zde zapojeno nejvíce škol, ale to se neodráží na počtu podpořených dětí, jelikož má Jihočeský kraj nejnižší průměrný počet podpořených dětí na jednu školu.

PRŮMĚRNÝ POČET PODPOŘENÝCH DĚTÍ NA ŠKOLU V KRAJI

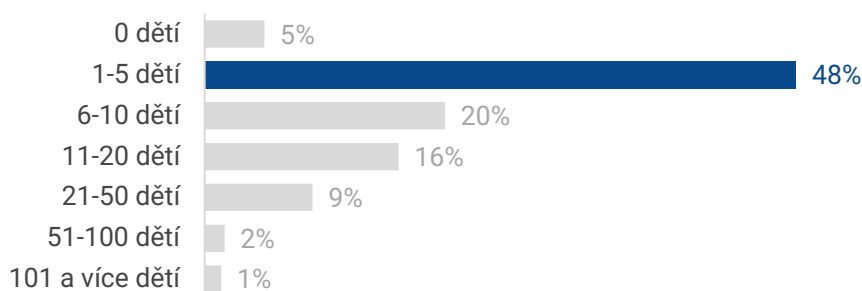
N=742

⁸ Podrobná analýza nedostupnosti adekvátního stravování u dětí s důrazem na děti v nouzi je plánována jako vstupní dokument pro návrh systémového opatření sjednocujícího různé formy podpory školního stravování v ČR v návrhové části Národního akčního plánu k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030 (MPSV 2022a: 110).

⁹ Více informací v Příloze č. 1.

Přibližně polovina škol poskytuje pomoc pouze 1-5 dětem ve škole. V některých případech se může jednat o reálný počet dětí splňující podmínky podpory. Vzhledem k vysokému podílu škol, které poskytují podporu nízkému počtu dětí/žáků lze i usuzovat, že se jedná o minimální podporu potřebných dětí ve školách, např. z důvodu problematického mapování potřebnosti ve školách. Ostatní školy poskytují pomoc desítkám až výjimečně stovkám dětí. Jelikož nejsou nastavena jednotná pravidla pro výběr potřebných dětí a podmínky pro získání pomoci, počty podpořených dětí varíují. Tento výsledek může odrážet velikost školy dle počtu žáků nebo lokalitu, kde se škola nachází (vyšší míra sociálního vyloučení či ohrožení sociálním vyloučením).

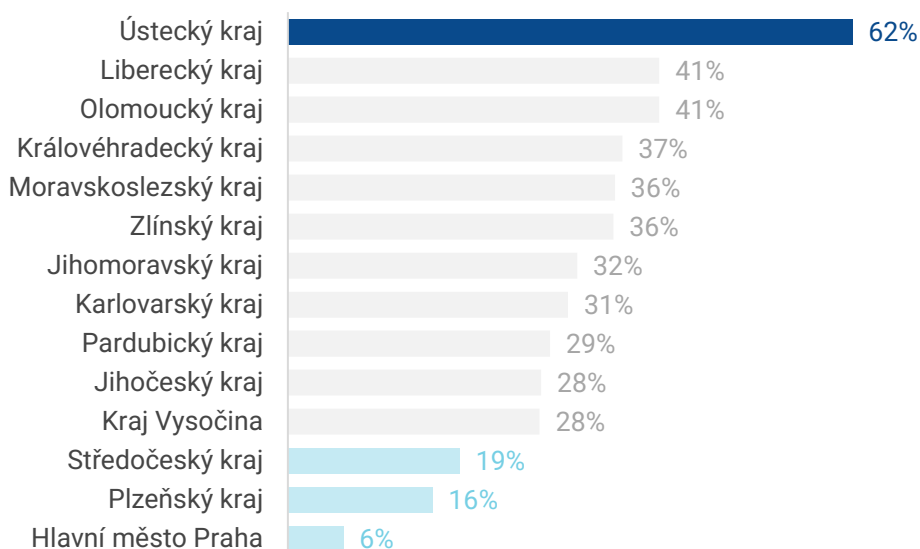
POČTY DĚTÍ DOSTÁVAJÍCÍ OBĚDY ZDARMA NA ŠKOLÁCH

N=742

V dotaznících jsme dále zjišťovali podíl dětí z romské menšiny, které dostávají obědy zdarma vůči všem dětem, které tuto pomoc dostávají¹⁰. **Nejvyšší průměrný podíl dětí z romské menšiny vychází v Ústeckém kraji**, výrazně nižší je naopak ve Středočeském a v Plzeňském kraji. Hl. m. Praha má nejnižší podíl, ale je zde velmi málo podpořených dětí.

PRŮMĚRNÝ PODÍL DĚTÍ Z ROMSKÉ MENŠINY DOSTÁVAJÍCÍ OBĚDY ZDARMA

N=706

¹⁰ Dotazovali jsme se také na podíl dětí z romské menšiny dostávající pomoc vůči všem dětem z romské menšiny ve škole. Výsledky za kraje byly vyrovnanější, graf naleznete v příloze.

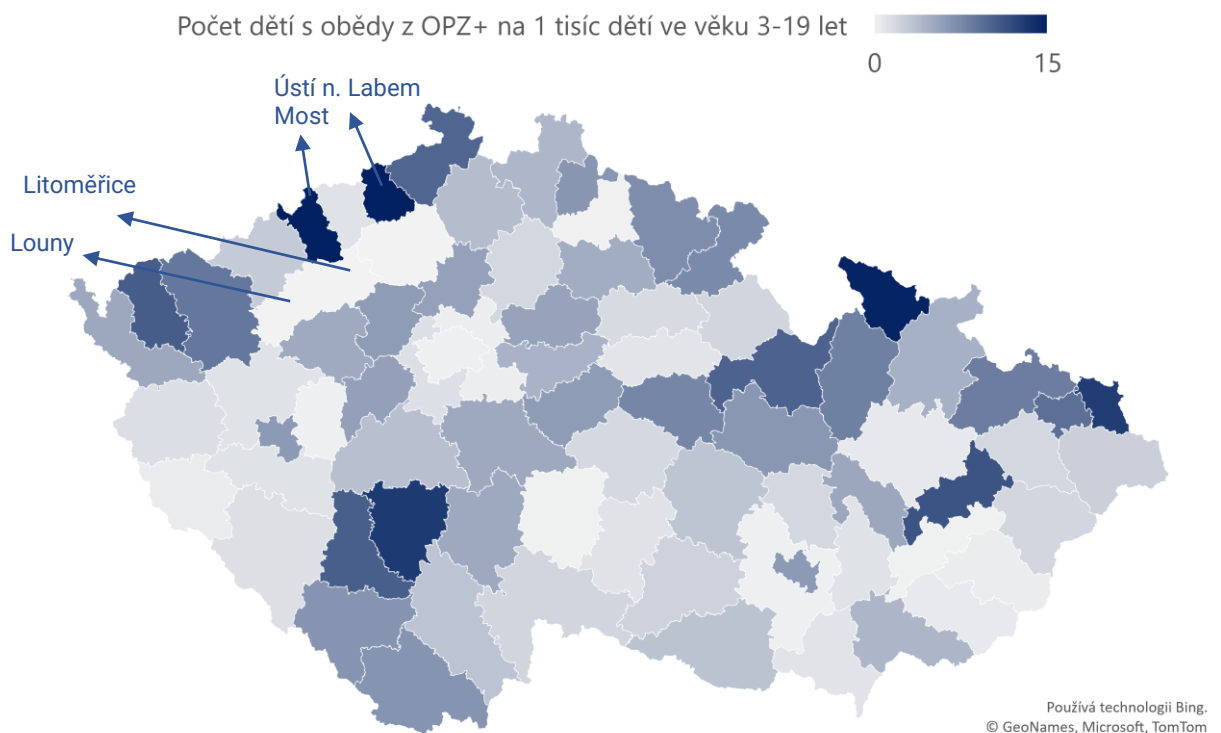
Nejvyšší absolutní počet podpořených dětí nacházíme v okresech Karviná, Ostrava-město, Brno-město, Most a Ústí nad Labem. V okresech Litoměřice a Louny (Ústecký kraj) oproti tomu nebyly podpořeny z OPZ+ žádné děti (viz mapa).

Územní jednotky v ČR včetně okresů se od sebe výrazně odlišují v mnoha charakteristikách, včetně počtu obyvatel nebo počtu dětí ohrožených chudobou. Proto je pro naše účely vhodnější sledovat relativní údaj o podpoře, tzv. intenzitu podpory. Intenzita podpory je vyjádřena počtem podpořených dětí na 1 tisíc dětí ve věku 3-19 let¹¹, které žijí v příslušném okrese.

Nejvyšší intenzita podpory bezplatnými obědy z OPZ+ (tmavá barva v mapě) se nachází v okresech Most, Ústí nad Labem (Ústecký kraj), Jeseník, Přerov (Olomoucký kraj), dále Písek, Strakonice (Jihočeský kraj), Karviná (Moravskoslezský kraj), Sokolov (Karlovarský kraj), či Ústí nad Orlicí (Pardubický kraj). V těchto okresech bylo podpořeno alespoň 10 dětí na 1 tisíc dětí celkem (>1 % dětí). Maximální hodnota byla dosažena v okresech Most a Ústí nad Labem, kde bylo podpořeno 21, resp. 18 dětí z tisíce.

Velmi nízká intenzita podpory (světlá barva v mapě) byla v okresech Semily (Liberecký kraj), Pelhřimov (Kraj Vysočina), Kroměříž, Zlín (Zlínský kraj), Brno-venkov (Jihomoravský kraj), Praha-východ (Středočeský kraj), Rokycany, Domažlice (Plzeňský kraj) či v hlavním městě Praha.

INTENZITA PODPORY Z OPZ+

Zdroj: údaje ČSÚ (sada 130181-24)

¹¹ Pro dolní věkovou hranici byl zvolen běžný věk nástupu dětí do mateřské školy a jako horní hranice byl stanoven věk v době ukončení střední školy maturitní zkouškou.

V další části zprávy jsme se zaměřili na intenzitu podpory bezplatného stravování z OPZ+, tentokrát však vztáženou k počtu dětí z nízkopříjmových rodin. Počet podpořených dětí obědy zdarma vztáhneme k počtu dětí žijících na území okresů, na které rodiče pobírají příspěvek na dítě (dále též „PnD“). Příspěvek na dítě je základní příjmově testovanou sociální dávkou nezaopatřeného dítěte určenou pro domácnosti s nízkým příjmem (max. 3,4násobek životního minima).

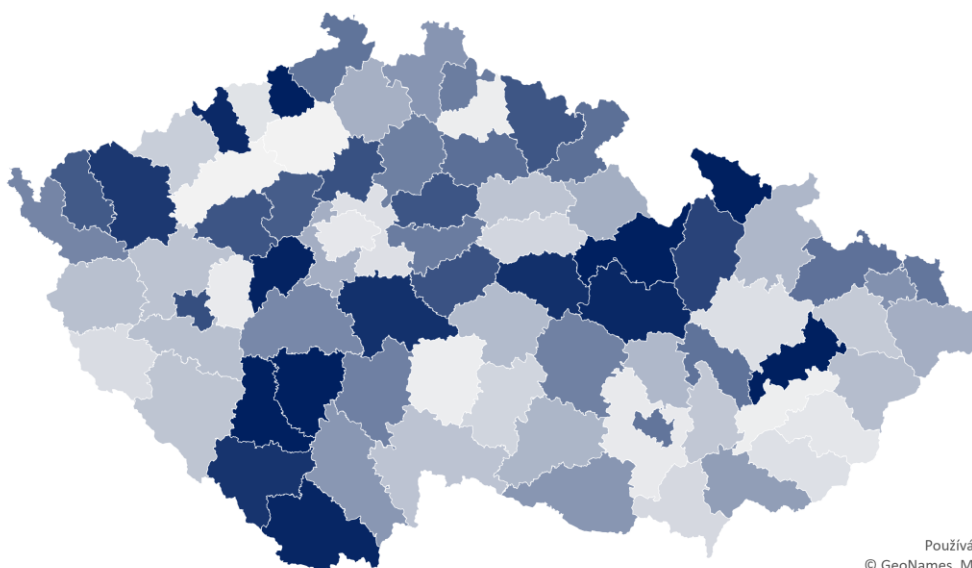
Mapa se oproti předchozí poněkud odlišuje. Rozdíly v intenzitě podpory jsou opět patrné i v rámci okresů některých krajů, přestože v nich platí totožná pravidla (stejný projekt OPZ+). V Ústeckém a Olomouckém kraji nacházíme okresy s nejvyšší mírou podpory (Ústí nad Labem, Most; Jeseník, Přerov), ale zároveň i okresy s minimální či žádnou podporou (Louny, Litoměřice, Teplice; Olomouc).

Vysoká intenzita podpory dětí z nízkopříjmových rodin se nachází ve většině okresů dvou krajů: Jihočeského a Pardubického kraje. Zcela nejvyšší intenzita podpory dětí nízkopříjmových rodin je konkrétně v okresech Písek a Ústí nad Orlicí: zde bylo podpořeno přibližně každé desáté dítě z nízkopříjmové rodiny. Nadprůměrně vysokou míru podpory dětem v riziku chudoby poskytly dále školy z některých okresů Středočeského, Olomouckého, Karlovarského a Ústeckého kraje.

Minimální podpora dětí z nízkopříjmových rodin byla poskytnuta ve školách na celém území Zlínského, Plzeňského, Jihomoravského kraje, Kraje Vysočina a v Hlavním městě Praha.

INTENZITA PODPORY Z OPZ+ PODLE PODÍLU RODIN POBÍRAJÍCÍCH PŘÍPRAVK NA DÍTĚ

Počet dětí s obědy z OPZ+ na 1 tisíc osob ve věku 3-19 let s PnD

Zdroj: údaje o PnD za 2023 (MPSV)

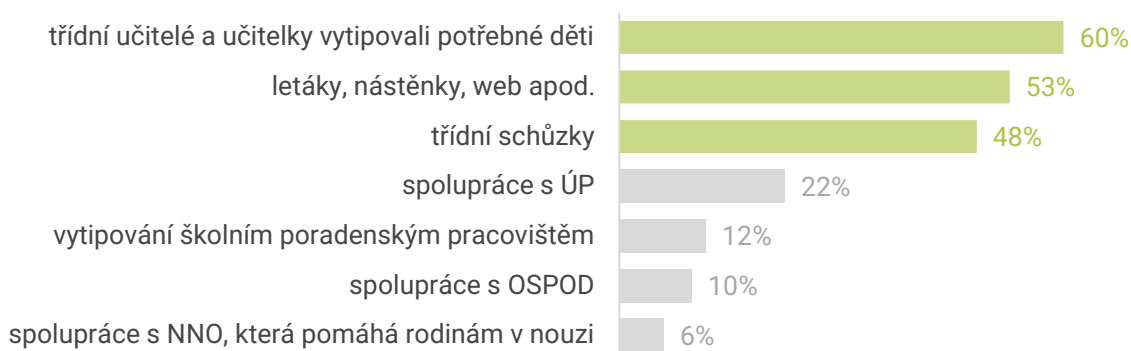
Pro úplnost připomeňme, že mapy uvádí výhradně podporu bezplatného stravování financovanou z prostředků OPZ+, nikoli celkovou poskytovanou v ČR. Hlavní město Praha ve školním roce 2023/24 podporovala bezplatné stravování v rámci tzv. Pomoci Pražanům. Dále národní programy MŠMT přispívají na bezplatné obědy dětem v MŠ a ZŠ (viz také kapitola [Spolupráce s NNO na úhradě obědů](#)). Reálná situace v poskytování bezplatného stravování tak může být na některých místech lepší, než uvádí mapy.

4 Vyhledávání potřebných dětí

V dotazníkovém šetření jsme zjišťovali, jakým způsobem školy vyhledávají děti, které potřebují pomoc s úhradou stravování. Vyhledávání dětí je v kompetenci jednotlivých škol, jelikož nejsou stanoveny jednotné metodické postupy (Bruckmayer, 2021).

Mezi nejčastější způsoby, jak školy vyhledávaly potřebné děti, patřilo **vytipování dětí prostřednictvím učitelů a učitelek**. Dále bylo využíváno **hromadné oslovování rodičů** prostřednictvím letáků, nástěnek, webových stránek školy nebo interních systémů školy (např. Bakaláři). Školy využívaly téměř v polovině případů také třídní schůzky k informování rodičů o možnosti pomoci. Z praxe sociální práce s rodinami, které se nacházejí v náročné sociální situaci se však hovoří o existenci bariér, se kterými se rodiče potýkají v souvislosti s komunikací školy prostřednictvím webu či aplikací (nedostatečné technické schopnosti nebo i vybavení). Dále se u těchto rodin setkáváme s problémy s docházením na třídní schůzky. Proto nemusí být hromadné nástroje k oslovení rodičů samy o sobě dostatečné. V omezenějším rozsahu se využívala při vyhledávání potřebných dětí spolupráce s úřadem práce (20 %) nebo spolupráce s OSPOD (10 %).

ZPŮSOBY VYHLEDÁVÁNÍ POTŘEBNÝCH DĚTÍ NA ŠKOLÁCH

N=742

Respondenti měli možnost uvést i jiné způsoby vyhledávání potřebných dětí. V odpovědích se často jednalo o upřesnění některého z výše uvedených důvodů.

„E-mail všem rodičům, webové stránky školy, informace v místním tištěném zpravodaji, vyhlášení obecním rozhlasem.“

„Aktivní oslovování dětí, které zůstávají před jídelnou.“

„Rodiče, kteří pobírají dávky hmotné nouze jsou osvobozeni od placení školného, takže se rovnou oslovovali, jestli nechtějí využít tohoto programu obědy pro děti zdarma.“

„Nebylo potřeba vyhledávat, ještě před začátkem školního roku rodiče přišli a chtěli obědy zdarma.“

„Sociální situaci dětí zjišťujeme již při zápisu do školy, během roku získáváme průběžné informace o materiálním a sociálním zabezpečení rodin dětí, a podle toho děti k obědům přihlašujeme.“

13 % škol uvedlo problémy při vyhledávání dětí potřebujících obědy zdarma

Jedná se o relativně nízký podíl respondentů, kteří uvedli, že narazili na nějaké problémy při vyhledávání potřebných dětí. Mezi školami jsou různé přístupy k vyhledávání dětí. Některé školy jsou aktivnější, zatímco jiné nechávají iniciativu spíše na rodičích. To se může odrážet v tom, jak školy ne/vnímají problém s vyhledáváním dětí.

Problémy, které školy uváděly v otevřené otázce, se týkaly především tří hlavních oblastí – zábrany/stud rodičů, nemotivovanost rodičů a nevhodné nastavení podmínek pomoci.

Některé školy uváděly, že se při nabídce pomoci setkaly s tím, že se **rodiče stydí za svou situaci** a nechtějí proto pomoc s úhradou obědů přijmout.

„Někteří rodiče se za svojí finanční situaci stydí.“

„Někteří rodiče se stydí za pobírání hmotné nouze a neosloví nás.“

„U některých žáků střední školy se objevují obavy ze stigmatizace, proto nevyužívají možnost získat obědy zdarma. Na střední škole s velkým počtem žáků má poradenský pracovník jen malou možnost osobně identifikovat žáky se sociálním znevýhodněním. Při vyhledávání žáků je potřeba aktivní účast třídních a dalších učitelů. V několika případech byli školním poradenským pracovištěm vytipováni pňnoletí žáci, kteří jsou v tíživé životní situaci, ale nesplňují podmínky nároku na dávky hmotné nouze.“

Tohle téma se objevovalo i v obecné otevřené otázce na zhodnocení poskytované pomoci. Školy upozorňují na to, že některé rodiny se stydí ve škole přiznat problémy a přihlásit se o pomoc. Tím, jak program není mezi veřejností příliš známý, lidé jsou obezřetní, když mohou dostat něco „zdarma“.

„Málo známé u veřejnosti, rodiče jsou zprvu nedůvěřiví, že jim opravdu dá někdo něco zdarma :-).“

„Problém rodičů přihlásit se do systému on-line, stud při nabídnutí pomoci.“

„Mám dojem, že rodiče se stydí o pomoc požádat, pokud už jsou osloveni, neodmítnou.“

Dalšími problémy jsou **nemotivovanost rodičů a problémy s dokládáním potřebných dokumentů**.

„Někteří zákonní zástupci nabídku potravinové pomoci s nadšením přijali, bohužel dosud nebyli schopni přijít na úřad práce a požádat o Potvrzení o poskytnutí dávky pomoci v hmotné nouzi.“

„Špatná komunikace s rodiči při dodání potvrzení o hmotné nouzi.“

„Někteří rodiče nemají zájem.“

„Nezájem rodičů, i když by měli nárok, vyřídít si potřebné formuláře a dokumenty. Nemožnost rodiče kontaktovat – nemají e-mail, nechodí na třídní schůzky, nejeví zájem o docházku do školy.“

Některé školy vnímaly nastavení podmínek jako přísné, jelikož **nebylo možné podpořit i další rodiny, které by pomoc potřebovaly**. Téma podmínek poskytování pomoci je předmětem další kapitoly.

„Docela přísné podmínky, minimum rodičů na ně dosáhne.“

„Podle MPSV je přídavek na dítě určen pro nízkopříjmové rodiny. Z toho nám vychází, že tyto rodiny mají nedostatečné finanční zajištění. Tyto rodiny by potřebovaly zahrnout též do projektu.“

„Nevytipovali jsme správně děti, které pobírají dávky úřadu práce. Bylo by dobré, kdyby tato iniciativa vycházela ze strany úřadu práce. Je smutné, když vytipujeme děti a poté ze strany úřadu zjistíme, že nemají nárok a musíme jim tohle znovu oznámit.“

V komentářích byly uváděny i další jednotlivé problémy s vyhledáváním dětí.

„Vytipované děti často mění místo svého bydliště.“

„Pěstouni se báli, že když budou mít obědy zdarma, tak přijdou o dávky.“

„Odmítavý postoj části pedagogických i nepedagogických pracovníků k projektům, ve kterých je poskytováno cokoli zdarma; přenesení odpovědnosti při výběru žáků na ředitele a školy, které nemají kompetence a informace k tomu, zda rodiče splňují podmínky projektu, nekompetentnost ze strany MŠMT.“

Odmítnutí nabízené pomoci

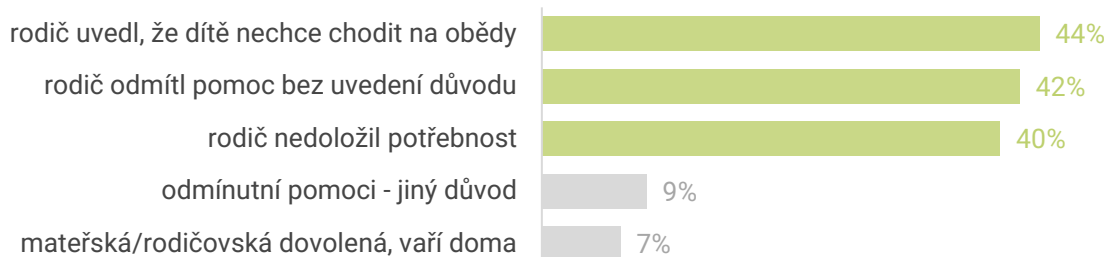
V další otázce jsme se ptali škol, zda se setkaly se situací, kdy rodiny odmítly nabízenou pomoc s úhradou obědů ve škole. Necelá čtvrtina škol se setkala s odmítnutím pomoci.

23 % škol se setkalo s odmítnutím nabízené pomoci

Téměř polovina (44 %) z těchto škol vybrala jako důvod odmítnutí pomoci informaci od rodiče, že dítě nechce na obědy chodit. Podobný podíl škol uvedl, že důvod rodiče nesdělili nebo že nedoložili potřebnost.

DŮVODY ODMÍTNUTÍ NABÍZENÉ POMOCI

N=174

Mezi jiné důvody, které vedly rodiče k odmítnutí pomoci, byl **stud za danou situaci** (to bylo uváděno i jako problém s vyhledáváním dětí) nebo i **obava z odebrání dávek hmotné nouze**.

„Rodič se stydí za danou situaci.“

„Nechtěli být ve skupině "sociálně slabí".“

„Zákonný zástupce sdělil škole, že se pokusí obědy hradit sám (uskromní se jinde).“

„Báli se o sebrání ostatních dávek, pokud se zapojí do tohoto projektu.“

„Maminka nechce využívat stát jako řešení svých financí, i přesto, že by si to dle mého názoru plně zasloužila.“

„Někteří rodiče původně projevíli zájem, ale nakonec se jim povedlo najít práci a v době zahájení poskytování již nebyli klienty úřadu práce.“

„Jsou zvyklí na romskou stravu. Jídlo podávané ve školní jídelně jim nechutná, nejsou na něj zvyklí.“

Vnímání dětí dostávajících obědy zdarma

Škol jsme se dotazovali na to, zda řešily situaci, kdy bylo některé z dětí stigmatizováno kvůli obědům zdarma. Pouze jedna škola odpověděla, že se setkala s tímto problémem.

„Po mém nástupu na pozici několikrát – tyto děti byly postupně ve frontě na oběd odsouvány ostatními dětmi dozadu, protože neměly čipy, ale karty. Dotovaným dětem jsem zajistila stejné čipy jako u ostatních dětí a situace se zklidnila.“

Dále byly školy dotazovány na to, zda se setkaly se situací, kdy se ostatní děti nebo rodiče dozvěděli, kdo dostává obědy zdarma. Pouze 5 % škol uvedlo, že se setkala s touto situací. V komentářích převládalo hodnocení, že to nepůsobí v praxi problémy. Z odpovědí škol vychází, že někteří rodiče sami sdělovali informace ostatním rodičům v rámci sdílení informací o možnosti pomoci.

„Jsme malá škola, obědy zdarma pobírá polovina žáků školy a ví o sobě.“

„Situaci jsme neřešili. Některé děti se netají tím, že mají obědy zdarma a samy to spolužákům říkají.“

„Žáci ani zákonní zástupci neměli s tímto problémem. Dotčení žáci sami veřejně o této možnosti hovořili. Nedochovalo k žádným negativním ohlasům.“

„Byli to většinou známí těch, kteří dostávají obědy zdarma a chtěli také. Museli jsme je bohužel odmítnout.“

5 Podmínky poskytování obědů zdarma

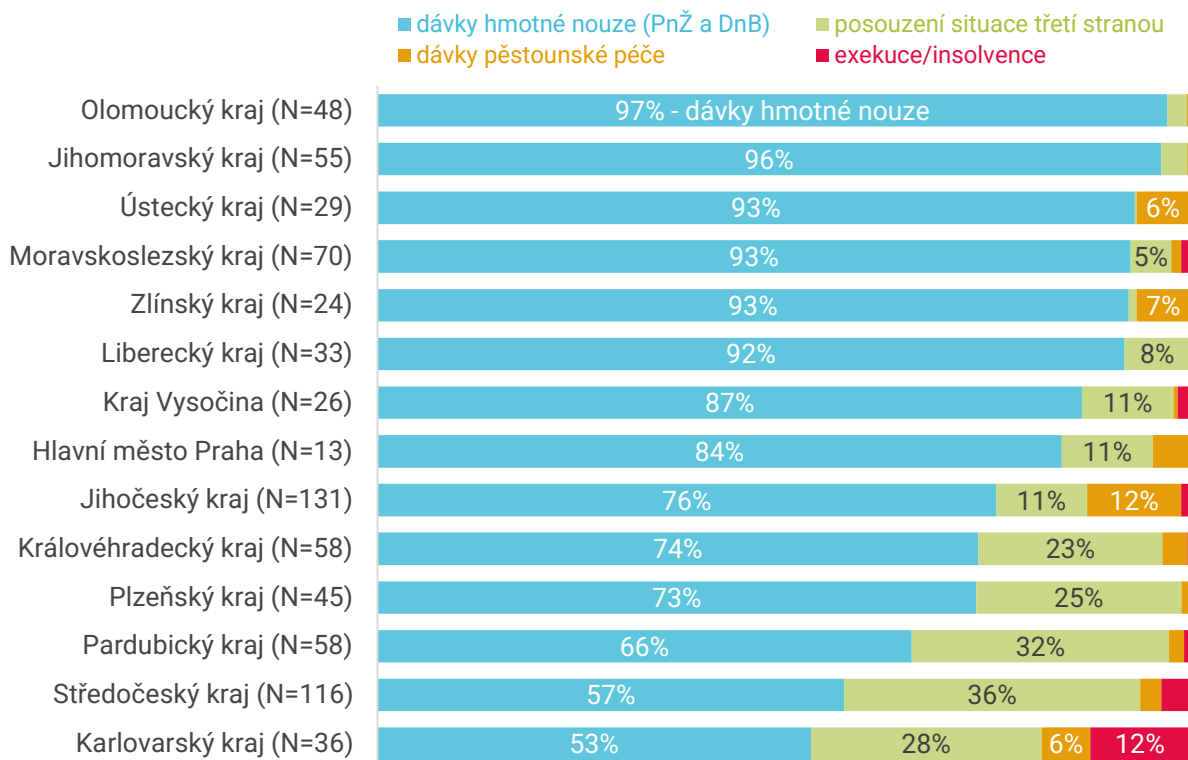
Jednou z nejdůležitějších otázek při poskytování pomoci s úhradou stravování ve školách je nastavení podmínek získání pomoci. Podmínky základně stanovuje výzva č. 026 OPZ+ následovně. Rodina musí splňovat alespoň jedno ze stanovených kritérií:

- pobírá příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení (dávky hmotné nouze);
- pobírá dávky péčovské péče;
- čelí exekuci/insolvenci;
- sociální a ekonomickou situaci posoudila a o podpoře v rámci této výzvy rozhodla třetí strana (tj. sociální pracovníci, OSPOD, ředitel/ka aj.);
- pobírá humanitární dávku pro cizince s dočasnou ochranou (doplněno od 03/2024).

Kraje však mají možnost přizpůsobit si podmínky vlastním potřebám a některé kraje přistupovaly k rozšiřování podmínek v průběhu realizace projektu. Respondenti měli v otevřené otázce zhodnotit poskytovanou pomoc. Zde uvádíme část odpovědí, která je relevantní k nastavení podmínek pro poskytování pomoci (viz další stránka).

Zásadní podmínkou pro poskytování pomoci bylo pobírání dávek hmotné nouze (platí pro všechny kraje). V grafu je možné pozorovat, že např. v Olomouckém nebo Jihomoravském kraji se uplatňovaly téměř výlučně dávky hmotné nouze (nárok na příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení). V některých krajích (Středočeský, Pardubický nebo Karlovarský) se více uplatňovalo individuální posouzení sociální a ekonomické situace třetí stranou (tj. sociální pracovníci, OSPOD, ředitel/ka aj.). Poskytování pomoci na základě dávek péčovské péče nebo exekucí/insolvencí bylo minimální.

UPLATŇOVANÉ PODMÍNKY PRO POSKYTNUTÍ OBĚDŮ ZDARMA

Kritéria pro výběr dětí/žáků

Častou připomínkou škol bylo příliš restriktivní nastavení výběru podpořených dětí a žáků. K tomu je třeba dodat, že se situace odlišuje mezi kraji, ale zároveň i v čase. Podmínky se v některých krajích měnily již v průběhu školního roku 2023/24, v některých krajích rozvolňují kritéria pro následující školní rok.

„Přísně nastavené podmínky pro poskytnutí příspěvku. Takže nemáme žádnou žádost.“ (Jihočeský kraj)

„Krajská metodika omezila skupiny čerpání.“ (Plzeňský kraj)

Nízkopříjmoví pracující rodiče

V odpovědích škol se často opakoval argument, že pracující rodiče v nepříznivé finanční situaci na bezplatné stravování dětí nedosáhnou, protože nesplní kritéria. Přitom takový rodič by podle školy pomoc ocenil. Některá zařízení vnímají jako rezervu programu, že nepodporuje rodiny, které mají nedostatek, ale samy usilují o zlepšení sociální a finanční situace.

„Rodiny, které se snaží a pracují, jsou znevýhodněny oproti těm, kterým se nechce. Obědem zdarma dostávají další sociální dávku mimo standardní systém a ve finále na tom jsou možná lépe než ti, kteří si v potu tváře vydělají minimální příjem a na soc. dávky nedosáhnou. Jako společnost tak nevedeme některé lidi k zodpovědnosti :.“ (Pardubický kraj)

„Nedosáhnou na ně rodiče OSVČ, rodiny na hranici pro splnění přiznání dávek“ (Hl. m. Praha)

„Máme rodiče samoživitele a víme, že pracují. Na dávky nedosáhnou, nebo je jim trapné si o ně žádat. Ráda bych měla možnost poskytovat stravování i těmto dětem.“ (Ústecký kraj)

„Program bohužel nemůže využít matka samoživitelka, pracující, ale žijící ve společné domácnosti s invalidními rodiči.“ (Jihomoravský kraj)

„Nespravedlivé, protože ti romští rodiče, kteří pracují a mají u nás i více dětí nedosáhnou dle pravidel na tento příspěvek.“ (Jihočeský kraj)

„Tento program je velice přínosný, ale pouze pro omezený počet příjemců, bohužel nepodporuje rodiny, kde rodiče pracují, ale mají nízký příjem, nebo děti zaměstnaných samoživitelů.“ (Jihomoravský kraj)

„Máme dost rodin, kterým by tato pomoc velice pomohla např. matky samoživitelky / rodiny v rozvodovém řízení / rodiny s nižšími příjmy, ale nedosahují na pomoc v hmotné nouzi, pouze na: příspěvek na bydlení, příspěvek na dítě nebo čelí exekuci/insolvenční...“ (Hl. m. Praha)

Ukrajínští žáci

„Ukrajínští žáci neměli možnost zapojení do projektu, přestože se jejich rodina nachází ve špatné sociální situaci.“ (Jihomoravský kraj)

Podmínka věku

Některé kraje dle komentářů podmiňují poskytování pomoci podle věku dítěte/žáka. Královéhradecký kraj omezil nejvyšší věk pro získání pomoci na 21 let, což někteří studenti středních škol nesplňují (SŠ mají i starší potřebné studenty). V Karlovarském kraji je věk žáků u základních škol omezen na 15 let, ačkoli na ZŠ dochází i starší žáci, kteří už na pomoc nemají nárok.

V odpovědích dále zaznívalo, že podmínky nejsou dostatečně flexibilní s ohledem na přihlašování a odhlašování podpořených dětí. Podle některých škol není možnost zapojit do programu potřebné děti, které se například přistěhovaly v průběhu školního roku.

„V průběhu roku k nám nastupují děti nejčastěji z blízkého azylového domu, které se díky nastaveným pravidlům dotačního programu nemohou, i když jsou potřební, do projektu zapojit (poslední možnost vstupu do projektu byl leden 2024).“ (Olomoucký kraj)

„V případě migrace dětí mezi školami nelze převzít dotaci z předchozí školy nebo zařadit dítě v průběhu celého školního roku.“ (Jihomoravský kraj)

Zrušení obědů zdarma

Podmínky poskytování pomoci dle výzvy nestanovují žádné sankce pro rodiče, které by vedly k rušení obědů zdarma pro děti. Přesto nás zajímalo, jaká je praxe škol. **Z šetření vychází, že 14 % škol zrušilo nějakému dítěti obědy zdarma.** Těchto škol jsme se dotazovali na důvody zrušení pomoci. Nejčastěji docházelo ke zrušení obědů z důvodu neodhlašování nebo nedocházení na obědy (uvedla polovina škol). Mezi jiné důvody patřilo například to, že rodina přestala splňovat parametry potřebnosti (došlo k odebrání dávek hmotné nouze), nebo že dítě bylo odebráno z rodiny.

DŮVODY ZRUŠENÍ OBĚDŮ ZDARMA

N=107

Se zrušením obědů zdarma souvisí to, co některé školy uváděly jako limit poskytování této pomoci. Někteří rodiče si pomoci podle jejich pohledu dostatečně neváží. Také bylo na druhou stranu uváděno, že pokud rodiče nemají zájem, není možné dítě do programu zapojit a získat tak pomoc. Děti jsou tak v obou situacích závislé na jednání svých rodičů.

„Některé rodiny i přes poskytnutou pomoc nezajišťují dostatečnou docházku svých dětí do školy. Rodiny nevnímají dostatečně hodnotu této pomoci.“ (Středočeský kraj)

„Mrzí mne, že některé rodiny nabídky nevyužily. Také jsem čekala lepší motivaci k soustavné školní docházce a že si toho rodiny budou více vážit, když jim škola a stát, respektive kraj, obědy zdarma umožní.“ (Středočeský kraj)

„Ne vždy je tato pomoc smysluplná – rodiče jí vyžadují, že na ní mají nárok (úřad práce), ale ve skutečnosti je moc nezajímá, jestli se dítě opravdu stravuje a často o stravování jejich dětí ani nemají zájem.“ (Středočeský kraj)

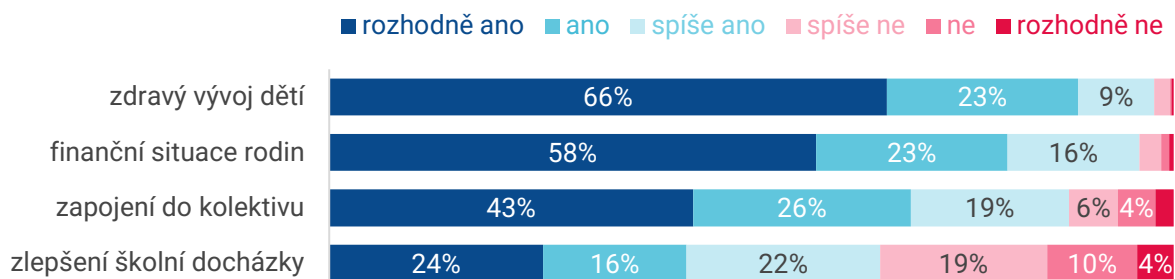
6 Přínosy obědů zdarma

Škol jsme se dotazovali na to, jaké shledávají přínosy v poskytování obědů zdarma. Školy odpovídaly na baterii čtyř otázek, hodnotily zdravý vývoj dětí, zapojení do kolektivu, zlepšení školní docházky a finanční situaci rodin. Ve všech oblastech převažovalo pozitivní vnímání přínosů.

Největší přínos obědů zdarma byl shledáván školami ve zdravém vývoji dětí. Podobně byl vnímán také přínos pro finanční situaci rodin. Naopak méně často byl shledáván přínos pomoci pro zlepšení docházky.

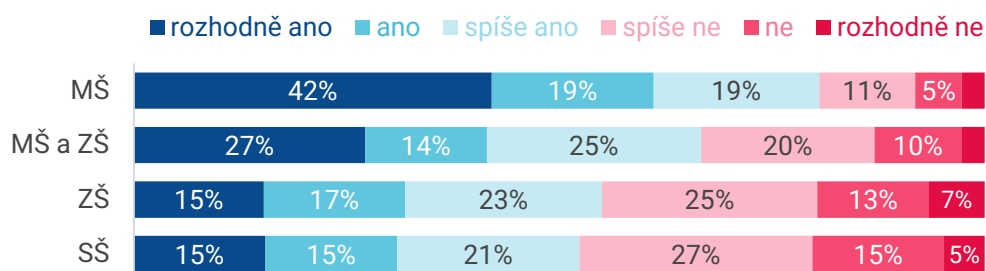
Na vnímání přínosů obědů zdarma pro zlepšení docházky jsme se podívali skrze typy škol. **U mateřských škol vychází výrazně vyšší vnímání přínosů bezplatného stravování oproti základním a středním školám.** To se ukazovalo také v otevřené otázce (více informací na další stránce), kdy mateřské školy uváděly, že rodiče, kteří jsou ve špatné finanční situaci, neposílají dítě z ekonomických důvodů do školky nebo omezují počet dní, kdy je dítě ve školce.

PŘÍNOSY OBĚDŮ ZDARMA VNÍMANÉ ŠKOLAMI

N=742

ZLEPŠENÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY DLE TYPU ŠKOLY¹²

N(MŠ)=221, N(MŠ a ZŠ)=147, N(ZŠ)=229, N(SŠ)=84

¹² Pětinu respondentů tvořily organizace, která provozují MŠ a ZŠ zároveň, proto jsou zde uvedeny jako samostatná kategorie „MŠ a ZŠ“.

Školy měly možnost rozepsat svůj pohled na to, kde vidí přínosy poskytování obědů zdarma. Otevřená otázka byla dobrovolná a získali jsme odpověď od 83 % respondentů. Témata, ke kterým se školy vyjadřovaly, do velké míry odpovídala baterii otázek na předchozí stránce.

Přínosy, jak byly uváděny v komentářích, můžeme zařadit do čtyř hlavních oblastí:

- zdravé stravování
- podpora docházky
- podpora začlenění dítěte do kolektivu a jeho psychické pohody
- pomoc rodinám

K přínosu v podobě **zdravého stravování** se vyjádřila téměř polovina respondentů. Často bylo oceňováno, že děti mají zaručené alespoň jedno teplé jídlo denně a nemají ve škole hlad.

„Děti, které nemohou za problémy svých rodičů, dostanou teplou stravu ve škole.“

„Obědy zdarma často zahrnují vyvážená jídla, která obsahují potřebné živiny pro zdravý růst a vývoj dětí. To může přispět k prevenci nedostatků živin a zlepšení celkového zdraví žáků.“

„Školní obědy jsou sestavovány a připravovány dle nutričních doporučení. Dbáme na vyváženost a pestrost stravy, tedy jeden z velkých přínosů pro naše strávníky (obědy zdarma) je alespoň jedno teplé jídlo denně a pestrý jídelníček, který by jinak neměli buď z finančních nebo jiných důvodů.“

„Stravovací návyky dětí i žáků jsou velmi špatné, proto jsem ráda, že můžeme dětem nabídnout obědy zdarma, tedy aspoň jedno pořádné jídlo denně.“

„Dětem je poskytována kvalitní a nutričně vyvážená strava, která by jim v rodině poskytnuta nebyla. Děti se učí pravidlům stolování a slušného chování u stolu a v jídelně všeobecně. Nejsou separované kvůli neplacení stravného, obědy jim velmi chutnají, přidávají si porce i několikrát.“

„Žákům je podávána vyvážená a kvalitní strava z čerstvých surovin, mají možnost jíst jídla, která by jim doma rodiče neuvařili. Netrpí hladem z důvodu zhoršené finanční situace rodiny. Naučili se vážit si poskytování stravy zdarma.“

„Děti mají pravidelnou a zdravou stravu, ochutnávají potraviny, které jsou jim často neznámé – pomazánky, polévky, některé druhy ovoce a zeleniny.“

Přínosy v podpoře docházky byly zmiňovány často v souvislosti s docházkou do mateřské školy, kde je docházka přímo závislá na úhradě stravování.

„Pravidelná docházka do MŠ, zlepšení komunikace s rodiči.“

„Největší přínos je, že děti ze sociálně slabších rodin chodí pravidelně do školky, protože dříve se stávalo, že kvůli financím opravdu rodiče nedávali děti do školky, protože neměli na zaplacení svačin a obědů. Díky této podpoře zde děti zůstávají až do odpoledne, protože mají uhrazenou i odpolední svačinku. Můj názor je takový, že je dobře, že jsou tyto děti ve školce co nejdéle, protože je to pro ně jistě lepší prostředí, než mnohdy mají doma.“

„V případě dětí ze sociálně slabších rodin je to především pravidelná docházka – nezbytná jak vzhledem k vzdělání dítěte a přípravě do školy, ale také kvůli sociálnímu začlenění.“

„Dětem se velmi výrazně zlepšila docházka do mateřské školy, pravidelná docházka má vliv na vzájemné vztahy dětí ve skupině, na rozvoj dítěte a jeho přípravu na další vzdělávání. Já sama vnímám obědy do škol jako "dávkou", která je určena konkrétnímu dítěti a toto dítě ji také v plné míře dostane.“

Školy uváděly také přínosy v podobě **zapojení dětí do kolektivu** a pozitivní přínosy pro **psychický vývoj i školní výkon dětí**.

„Pozitivní vliv na psychiku dítěte, dítě nehladoví a necítí se izolované.“

„Hlavním přínosem je dle mého názoru to, že děti nemají ve škole hlad. Maslowova pyramida funguje. Najedené dítě je klidnější, soustředěnější, výkonnější.“

„Dítě má aspoň jedno teplé jídlo denně. Ještě je potřeba řešit snídani. Pokud se má žák ve škole vzdělávat a podat nějaký výkon, potřebuje energii a tu lze zajistit formou snídani (svačinou), např. formou snídaňového klubu. Z mého pohledu je snídani (svačina) jedním ze stěžejních přínosů pro to, aby se žák mohl ve škole soustředit a konat činnosti spojené s výchovně vzdělávacím procesem.“

„Jako hlavní přínos vidím v tom, že jsou naplněny bazální potřeby dětí. Tím předpokládám, že jim ubude strach/stres s jejich případným naplněním/nenaplněním, a tím se jim uvolňuje prostor pro věnování se jiným činnostem např. vzdělávání, zapojení se do kolektivu ...“

„Vzhledem k povinnému vzdělávání i v MŠ vnímám poskytování obědů jako možnost začlenit dítě do kolektivu. V opačném případě, by bylo doma na individuálním vzdělávání a socializace a začlenění by se uskutečňovala až od základního vzdělávání, a zde by mohl nastat velký problém.“

„Pravidelnou stravou se zvyšuje jejich soustředěnost a kvalita práce ve škole. Je to pro ně motivace pro chození do školy.“

„Díky obědům mohou zůstat ve škole po výuce a docházet na doučování, zájmové vzdělávání, školní družinu a jiné aktivity, které škola nabízí.“

„Když jdou s ostatními na oběd, pak mohou zůstat v družině a vytvářet si sociální vazby s ostatními dětmi, na což při dopolední výuce není tak velký prostor.“

„Je to hlavně pomoc znevýhodněným dětem pro jejich lepší start do života a možnost být ve škole s ostatními. Rozvoj socializace a možnost vzdělávání – rovný přístup ke vzdělání.“

Poslední oblastí, ke které se soustředily komentáře škol, bylo obecně vnímání **pomoci pro rodiny v sociální a finanční nouzi**.

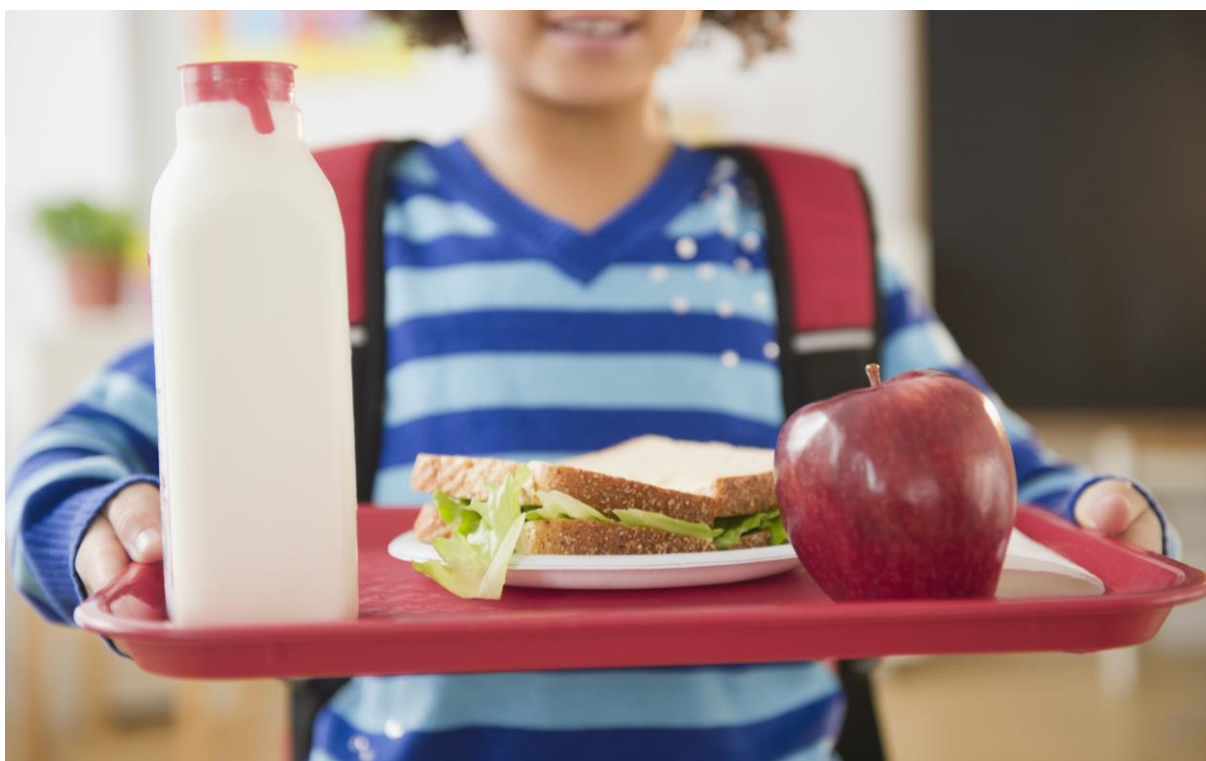
„Pomoc rodinám s nízkými příjmy a ulehčit jim v nepříznivé finanční situaci, aby dítě vyrůstalo v klidném a nestresujícím prostředí, a také proto, aby bylo ve všech školních činnostech součástí kolektivu.“

„Poskytnutí obědů zdarma může pomoci snížit sociální nerovnosti tím, že odstraňuje finanční překážky pro žáky z rodin s nižším příjmem. To umožňuje všem žákům mít přístup k vyvážené stravě bez ohledu na sociální a ekonomický status.“

„Rodiče nemusí řešit, kde sehnat peníze na obědy dětí. Mateřská škola nemusí řešit dluhy na obědech.“

„Rodiče mohou ušetřené peníze investovat do kroužků pro děti.“

„Především pomoc potřebným rodinám, které jsou opravdu ve špatné situaci. Zvýšení pocitu dětí, že jsou společně s ostatními a nemusí strádat jak hmotně, tak psychicky.“

Vyhodnocování pomoci ze strany škol

Čtvrtina zařízení uvádí, že si dobrovolně vyhodnocuje přínosy poskytování obědů zdarma. Z otevřených odpovědí vyplývá, že de facto všechna tato zařízení (často ve spolupráci se školní jídelnou) srovnávají docházku dětí a odběr obědů. Na školách také sledují, zda dětem jídlo chutná a snaží se u nich posilovat stolovací návyky. Mluví s dětmi i rodiči. Školy své závěry vyvozují na základě rozhovorů s dětmi a rodiči.

V odpovědích se opakovaně objevují pozitivní zkušenosti škol týkající se vlivu stravování se ve škole na docházku dětí do mateřské školy, školní družiny nebo u starších na účast při odpoledním vyučování, výjimečně i na placených akcích školy. V jedné škole uvádí, že se u nich souvislost s vyšší docházkou naopak neprokázala. Mezi přínosy figuruje i lepší kázeň a školní prospěch.

„Najednou nemáme neomluvené hodiny za to, že děti nedojdou na odpolední vyučování. Vysvětlujeme si to právě tím, že nemají hlad, proto ze školy nespěchají.“

„Zlepšení docházky, vyšší účast na zájmovém vzdělávání, školní družině, mírné zlepšení chování žáků ve škole.“

„Při jednáních s rodiči sledujeme, zda mají obědy zdarma vliv na zlepšení školní docházky. Každým rokem narůstá počet dětí využívajících tuto pomoc.“

„Spokojení žáci s úsměvem na rtech, znalostí hodinek, kdy už bude oběd a zvýšení pravidelné školní docházky.“

„Sledujeme, zda dítě na obědy chodí, zda a v jaké míře obědy odhlašují, v častějších případech by nás zajímal důvod. Zatím jsme neřešili. Děti opravdu velmi možností využívají a jsou opravdu vděčnými strávníky.“

Několik škol uvádí zřetelné finanční přínosy pro školu, protože mají méně neplatičů, proto nemusí vymáhat od rodičů dlužné částky za obědy pro děti.

„U dětí zařazených do projektu nemusíme vymáhat dlužné částky za obědy a tyto děti mají teplou stravu, jejich zájem o obědy se tak zvýšil.“

Některé školy uvádí také konzultace k projektu na pedagogických radách a při komunikaci s pracovníky sociálního odboru a OSPODu.

„Máme přehled o tom, zda rodiče použili peníze za obědy na splacení dluhů (SRPDŠ, školní družina).“

„Dítě, které je ve školní družině do 17.00 hodin nehladoví – spokojené dítě.“

7 Financování obědů zdarma

V rámci financování obědů zdarma jsme pokládali školám dvě otázky. Jedna se zaměřovala na jednotkové ceny stravování, které jsou jim propláceny prostřednictvím dotace. Druhá otázka se zaměřovala na to, zda má škola dostatek prostředků, aby pomohla všem potřebným dětem ve škole.

Naprostá většina škol (95 %) uvádí, že má díky OPZ+ dostatek prostředků, aby mohla poskytovat pomoc všem potřebným dětem. Limitem tohoto zjištění může být nedostatečná znalost dětí, které by pomoc potřebovaly a splňovaly by podmínky pomoci.

Pouze 39 zařízení (tedy 5 %) uvedlo, že by potřebovaly zajistit obědy pro dalších 335 dětí (2 až 50 dětí na zařízení). Dotazník nezjišťoval bližší důvody, proč tyto děti nešlo zapojit. Lze předpokládat, že hlavními důvody bylo nesplnění kritérií v rámci cílové skupiny, nástup do školy v průběhu roku, nebo zhoršení situace rodiny.

Částku poskytovanou za stravování považuje naprostá většina zařízení za přiměřenou.

Hodnoceno bylo celkem osm úhrad za stravování podle věku dítěte (viz tabulka níže). U každého typu stravování hodnotily přiměřenost pouze školy nebo zařízení, které je poskytují (proto celodenní stravování hodnotilo nejméně respondentů). Jednotkový náklad nebyl vždy určený přímo pro školy, nemuselo se tedy jednat o konečnou částku. Jednotkové náklady zahrnují 7 % paušál určený na administrativní výdaje. Záleželo na rozhodnutí kraje, zda se z nákladu odečetly náklady na administrativu, a do jaké výše. V 7 krajích došlo k přenechání paušálu na administraci školám. Ve 3 krajích si ponechali paušál na úhradu administrativy na krajské úrovni. Ve 4 krajích byl paušál rozdělen mezi školu a kraj.

JEDNOTKOVÉ NÁKLADY PODLE TYPU ZAŘÍZENÍ A VĚKU DÍTĚTE/ŽÁKA

Typ stravování	Jednotkový náklad v Kč	Počet zařízení (N)
stravování dětí v MŠ	60	396
stravování žáků do 10 let v ZŠ	39	432
stravování žáků ve věku 11-14 let v ZŠ	42	429
stravování žáků ve věku 15 let a více v ZŠ, SŠ	47	397
celodenní – internátní MŠ	100	43
celodenní – věk do 10 let	121	37
celodenní – věk 11-14 let	133	37
celodenní – věk 15 let a více	144	72

V mateřských, základních i středních školách považuje částku za přiměřenou přibližně 96 % zařízení účastníků se šetření. Nejnižší spokojenost s poskytovanými částkami za stravování se objevila v Pardubickém kraji, kde 10 % zařízení považuje částku za nedostatečnou, dále ve Zlínském a Plzeňském kraji s 9 %.

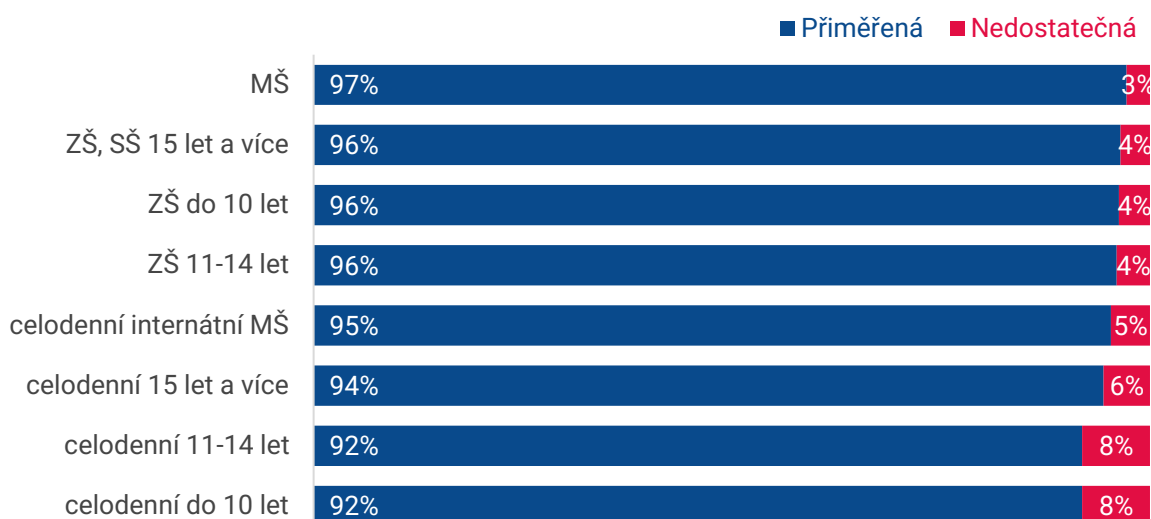
U celodenního stravování částku považuje za přiměřenou 92 až 95 % zařízení. Nespokojenost s výší příspěvků vyjadřuje polovina zařízení ze Zlínského kraje, dále menší část z Královéhradeckého (16 %), Pardubického (11 %) a Olomouckého kraje (4 %). V ostatních krajích považují příspěvky na stravování za přiměřené.

Částka, o kterou by podle zařízení bylo potřeba zvýšit jednotkový náklad se pohybuje většinou do +5 Kč. Výjimečně se objevují potřeby zvýšit o 10 až 15 Kč, u celodenního stravování až o 30 Kč, jednalo se pouze o jednotky zařízení. Dvě zařízení se k ceně vyjádřila v otevřené otázce týkající se rezerv programu.

„Dotace nedostačuje na celodenní stravování v MŠ.“ (Plzeňský kraj)

„Stropovaná částka na obědy ovlivňuje kvalitu.“ (Olomoucký kraj)

HODNOCENÍ PŘIMĚŘENOSTI FINANČNÍ ČÁSTKY ZA OBĚDY ZDARMA

8 Spolupráce s NNO na úhradě obědů

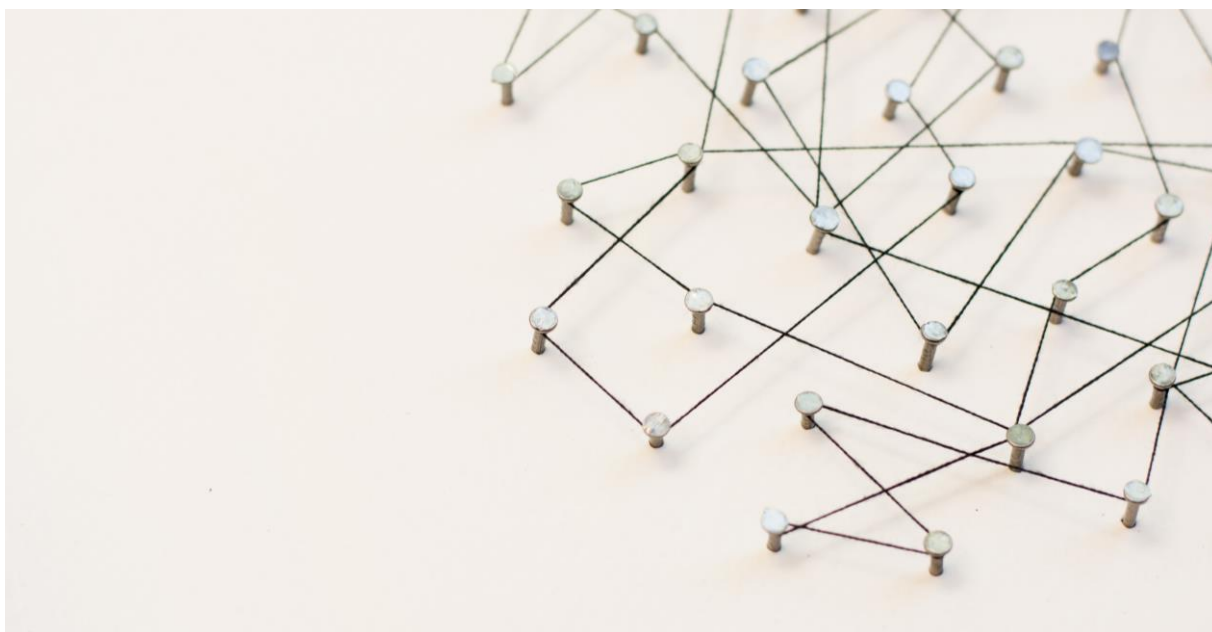
Většina škol zapojených do šetření řešila v současnosti i v minulosti bezplatné stravování výhradně formou zapojení do programů MPSV (58 %).

Přibližně pětina zařízení však v současnosti zároveň spolupracuje s dalším subjektem či subjekty na zajišťování bezplatného stravování dětí/žáků (21 %). Stejný podíl respondentů má dřívější zkušenosti s jinými subjekty, ale aktuálně s nimi spolupráce neprobíhá (21 %). Nejčastěji spolupracovaly školy s neziskovými organizacemi Women for Women a Patron dětí. Obě organizace jsou příjemci výzvy MŠMT na podporu obědů do škol.

Nejvyšší počet zařízení uvádí spolupráci aktuální či minulou s organizací W4W Women for Women (27 %). Více než desetina zařízení má zkušenost s Patronem dětí od Nadace Sirius (11 %). Další organizace jsou již uvedeny pouze jednotkami škol (např. Drab Foundation, Charita ČR, Společně-Jekhetane).

Řada škol, která kombinuje podpory z více zdrojů považuje pomoc od neziskové společnosti jako vhodnou formu doplnku k pomoci z OPZ+. Tato forma jim totiž umožňuje zařadit více dětí, které potřebují pomoc. Školy uvádí, že neziskové společnosti umožňují podpořit sociálně slabé rodiny mimo hmotnou nouzi, nebo dítě, které do školy nastoupí během roku.

„V případě projektu Women for Women byla situace dítěte posuzována zaměstnanci školy dle schopnosti rodičů hradit dětem nejen obědy, ale i docházku do MŠ, ŠD, ŠK, účast na školních akcích nebo školní potřeby. Často šlo o rodiče, kteří dávky SSP nepobírali (nevznikl jim na dávky nárok například z důvodu neexistence nájemní smlouvy), nebyli schopni efektivně hospodařit s penězi nebo zde byla patrná alkoholová či jiná závislost rodičů.“ (Jihočeský kraj)

VÝČET DALŠÍCH SPOLUPRACUJÍCÍCH SUBJEKTŮ NA OBĚDECH ZDARMA

Women for Women (W4W)	213
Patron dětí (Nadace Sirius)	91
Drab foundation - nadační fond	9
Kraj	8
Charita	8
SPOLEČNĚ-JEKHETANE	3
dobrovolný dárce	3
Člověk v tísní	2
Agrofert	2
Nadace Charta 77	2
Obídek	2
Nadace Charty 77	1
CHEIRONT	1
Jihočeská hospodářská komora	1
Nadace JaT	1
Nadační fond Pomoci	1
Etela	1
IQ Roma	1
Korunka	1
Zajíček na koni	1
Férové dětství	1
Tým duševního zdraví	1
Světýlko	1
Syner, Preciosa	1
MHMP	1
Sociely for All	1
Konto bariéry - fond Ukrajina	1
Římskokatolická farnost Vodňany	1
Gratia	1
Římskokatolická farnost Veselí nad Lužnicí	1
Eurotopia	1
Potravinová pomoc dětem Libereckého kraje	1
Credo	1
Nadační fond Martyiny Čumové	1
Nadace Terezy Maxové	1

9 Administrativní náročnost

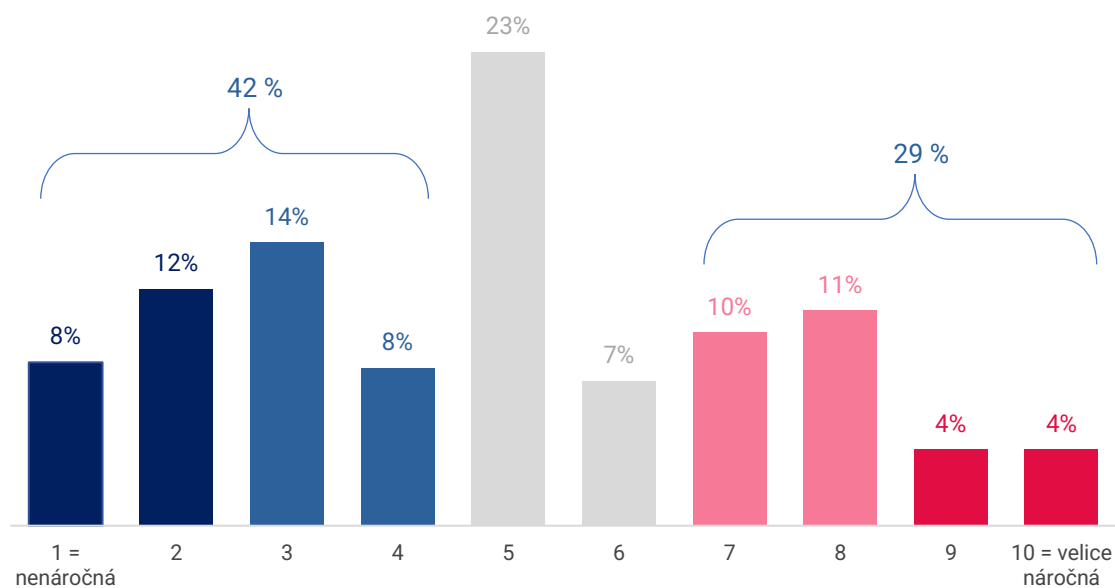
Školy byly dotazovány na jejich subjektivní hodnocení administrativní náročnosti poskytování obědů zdarma. Školy spolupracující s nějakou neziskovou organizací, která jim financuje obědy zdarma, odpovídaly na to, zda vnímají odlišnou administrativní náročnost (OPZ+ oproti neziskové organizaci).

Náročnost administrativy hodnotily školy na škále od 1 do 10, kde 1 znamenala nenáročnou administrativu a 10 znamenala velice náročnou administrativu.

Pro dvě pětiny respondentů byla administrativa méně náročná, přičemž přibližně pětina respondentů považuje administrativu vyloženě za nenáročnou (hodnocení 1 nebo 2). Přibližně třetina respondentů vybrala střední náročnost. Spíše negativně administrativu vnímá necelá třetina respondentů. Za velice náročnou ji považuje 8 % respondentů.

Administrativu jako nejnáročnější hodnotí zařízení z Olomouckého kraje (průměr 6,1), nejlépe zařízení z Plzeňského kraje (průměr 4,0) a z Prahy (průměr 4,2).

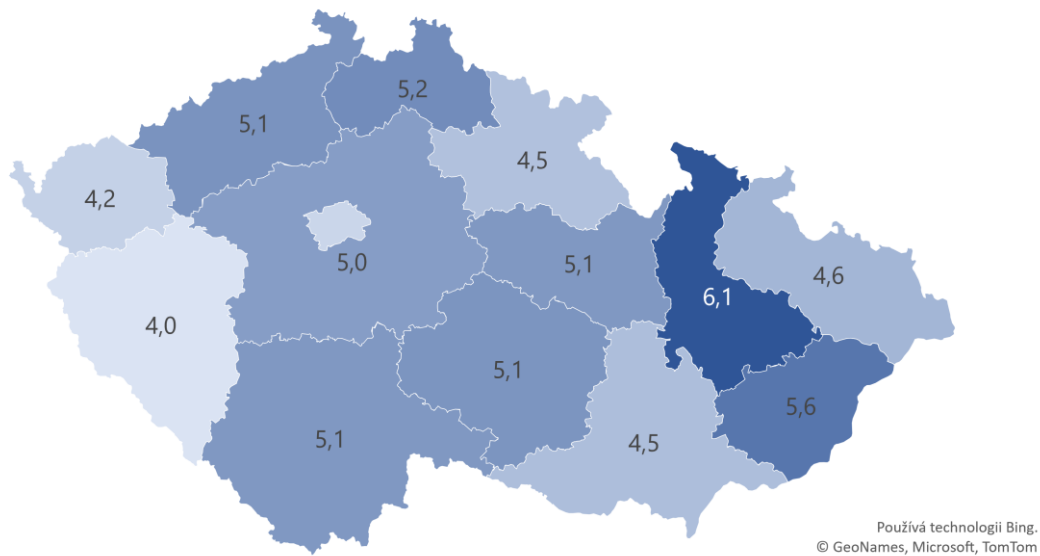
HODNOCENÍ NÁROČNOSTI ADMINISTRATIVY

N=742

PRŮMĚRNÉ HODNOCENÍ NÁROČNOSTI ADMINISTRATIVY PODLE KRAJŮ

škála 1 až 10, 1 = nenáročná, 10 = velice náročná

N=742

Hodnocení administrativní zátěže z komentářů škol

Administrativní zátěž, vyhledávání dětí

Někteří respondenti uvedli, že program vyžaduje administraci v podobě žádosti, vyúčtování, objednávky, kontrolu absencí a čestná prohlášení. Část respondentů uvádí, že administrativní zátěž je vyšší než v minulém programu a (alespoň v některých krajích) nejsou zařízením nijak kompenzovány náklady s administrativou spojené.

Školy se setkávají s problémem „propadlých“ neodhlášených obědů, které nemají proplacené a některé školy se proto snaží vymáhat jejich uhrazení od rodičů.

Ojedinele se objevil názor, že škola jako instituce není vhodná pro administraci bezplatného stravování, protože nemá dostatečný náhled do finanční/sociální situace rodin a podmínek. Navíc jde pro některé rodiny o citlivé téma. Jako vhodnější se proto dle části respondentů jeví distribuce financí na obědy přes Úřady práce. Pro školu může být problematická identifikace a vyhledávání potřebných dětí. Zaměstnanci škol se mohou setkat s nepříjemnými situacemi, kdy se oslovená rodina cítí dotčena.

Mezi odpověďmi se vyskytuje úvaha, zda je jediné potvrzení na celý rok dostatečné, není tak jasné, zda pomoc rodina nadále potřebuje. Chybí vymahatelnost a kontrola změn situace ze strany rodičů. Jiná zařízení na druhou stranu uvádí, že mají nastavené průběžné dokládání trvání situace, což zase vnímají jako administrativní zátěž.

Nejasná pravidla

Vyskytlo se jen několik ojedinělých případů, kdy školám/zařízením nejsou dostatečně jasná pravidla a potřebovaly by metodické vedení v konkrétních dotazech. Příklady:

- 1) u domů mládeže s celodenním stravováním mají někteří problém s tím, že v pátek odjíždí žáci domů a už neodeberou večeři, což znamená neuznatelnost;
- 2) zda je možné zařadit děti cizinců s dočasnou ochranou, kteří řádně pracují
- 3) zda mohou zařadit děti v péči pěstounů, pokud řádně pracují;
- 4) u uznatelnosti nákladů v případě uvolnění dítěte z důvodu nevolnosti v dopoledních hodinách.

„Není dořešena uznatelnost nákladů v situaci, kdy dítě je kvůli nevolnosti odvedeno během dopoledne z výuky, oběd již nelze odhlásit a propadne – další den žák opět přijde do školy, takže situaci nelze považovat za první den nemoci.“

„Pozdní informace o změně způsobu pravidel pro poskytování obědů zdarma, administrativa žádostí a jejich posuzování byla přenesena na školu, zařazení školy jako celku do programu je nejisté – záleží na výši prostředků od kraje a na poptávce škol a na rychlosti podání žádosti ...“

Využívání systémů

S administrativou souvisí otázky týkající se elektronické evidence odběru obědů.

Čipové karty pro výdej obědů využívá přesně polovina škol. Nejnižší podíl využívání čipových karet je ve školách Ústeckého a Pardubického kraje (38 %), naopak nejvyšší podíl využívání mají školy ve Zlínském a Libereckém kraji (73 %).

Pokud má škola zavedené čipové karty, pak drtivá většina z nich má zároveň zavedenu elektronickou evidenci obědů u jednotlivých dětí (93 %).

Srovnání náročnosti administrativy OPZ+ a ostatních subjektů

Školy, které měly zkušenost s jinými programy na bezplatné stravování (spolupráce s NNO), v dotazníku srovnávaly administrativní náročnost u OPZ+ a jiných programů.

Většina z těchto škol (61 %) vnímá náročnost programů podobně. Necelá třetina uvedla, že administrativa u OPZ+ je náročnější (31 %). Zbývajících 8 % zařízení považuje administrativu vyplývající ze spolupráce s jinou organizací naopak za náročnější než u OPZ+.

Respondenti měli v otevřené otázce rozvést, jaké rozdíly shledávají v administrativní náročnosti programů.

Náročnost zapojení do krajských projektů v OPZ+

Náročnost administrativy související s OPZ+ se týká žádosti, vykazování i vyúčtování. Podle respondentů je zejména náročná kontrola odebraných obědů, která od nich vyžaduje vést statistiku a srovnávat data s docházkou žáků. Neodhlášené obědy jako neuznatelný náklad musí škola zaplatit a pak úhradu vymáhat od rodičů. Školy musí také zasílat podklady pro monitorovací zprávy (periodicita v krajích se liší, např. v Karlovarském kraji uvádí každý měsíc, plus dvakrát ročně další podklady). Některá zařízení také vnímají u OPZ+ hrozbu v podobě kontrol či sankce.

„Přísnější pravidla, podrobnější vyúčtování, hrozby kontrol.“

V OPZ+ nelze hradit režijní náklady za stravování ve školní jídelně. Chybí spolupráce s ÚP ČR, musí evidovat dokumenty týkající se hmotné nouze rodiny žáka. Jako problém někteří vnímají i to, že ceny za obědy nejsou stejné jako ve škole. V OPZ+ jsou méně pružné podmínky a nutné dodržování termínů. Proces schvalování je delší než u jiných organizací. Několik respondentů za příklad zátěže uvedli evaluační dotazník.

Jednodušší spolupráce s neziskovou organizací

S neziskovou organizací probíhá komunikace pomocí jednoduché a moderní aplikace, není nutné využívat datovou schránku. V rámci dokladování stačí doložit vyúčtování ze školního systému.

Školám vyhovuje forma úhrady formou převodu předpokládané částky potřebné pro dítě za určité období na základě zálohové faktury, a vyúčtování po uplynutí stanovené doby. Jiná nezisková společnost poskytuje dotaci formou darovací smlouvy, což zařízení považuje za nejjednodušší, protože nemusí evidovat odběry. Školskému zařízení stačí vyplnit formulář a organizace poslala prostředky, které škola může převést i do dalšího období. Stačí jedno vyhodnocení za rok oproti jednou za půl roku v případě OPZ+.

Výhodou pro školu u neziskové společnosti také bylo, že škola nemusela vyhledávat potřebné žáky, ale nezisková organizace se na školu naopak obrátila s vybraným žákem.

Náročnější spolupráce s neziskovou organizací

Náročnost spolupráce s neziskovou organizací vyplývá především z podrobného zjišťování situace žáka, zadávání více osobních údajů, dodržování pravidel GDPR, písemného odůvodnění, uzavírání smluv pro jednotlivé děti na omezený počet obědů a následném uzavírání dodatků ke smlouvám.

Několik zařízení uvedlo, že neziskové organizace mají méně finančních prostředků, což vede k uzavírání smluv na omezenou dobu uzavírání dodatků a zasílání financí podle aktuálních možností organizace.

10 Nepokračující školy z OP PMP (MPSV)

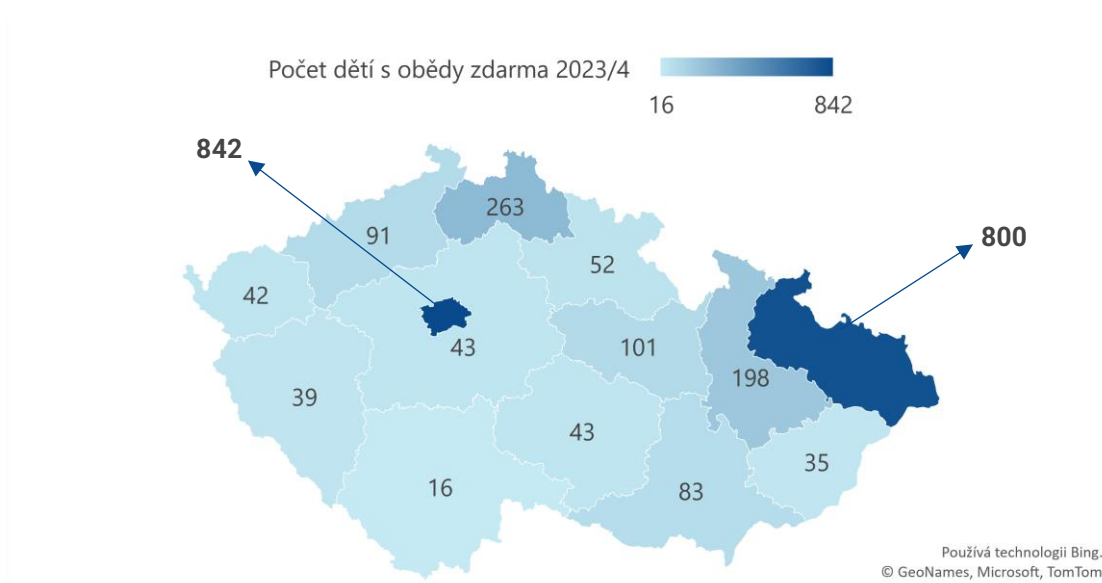
Z dotazníkového došetření mezi školami, které se nezapojily do OPZ+, ačkoli dříve byly zapojeny do poskytování obědů zdarma z programu OP PMP (spadající pod MPSV), vyplynulo, že část z nich nadále bezplatné stravování podporuje. Celkem je takto podpořeno více než 2,6 tisíce žáků, kteří dostávají obědy zdarma od 182 zařízení z jiných zdrojů než OPZ+.

**2,6 tisíc
dětí/žáků**
s obědy zdarma z jiných
zdrojů než OPZ+

46 % škol zúčastněných v došetření poskytuje ve školním roce 2023/24 obědy zdarma vybraným žákům

Největší počet dětí s bezplatným stravným byl v Praze a v Moravskoslezském kraji (32 %, 30 %). Na úrovni okresů bylo nejvíce dětí podpořeno v okrese Ostrava-město (347), na Praze 4 (266), v Bruntále (188), ve Frýdku-Místku (158), na Praze 10 (114), v Liberci a Praze 5 (po 111) a na Praze 7 (110).

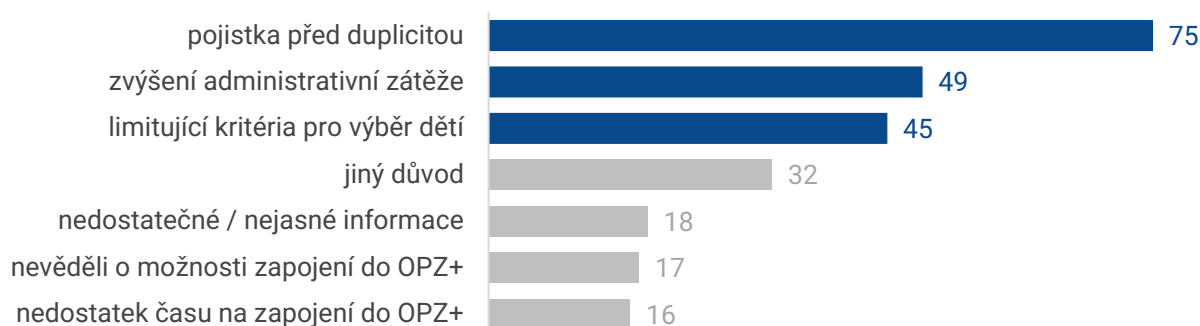

N=395

Důvody nezapojení do OPZ+

Hlavní důvody, proč školy nabízející obědy zdarma, nevyužívají podporu z projektu OPZ+, jsou zobrazeny v grafu níže. Zařízení mohla vybírat jednu nebo více odpovědí. Nejčastěji vybírala možnost pojistky před duplicitou, tedy že kvůli jinému financování neměla zájem se zapojit do podobného programu (41 %). Další v pořadí bylo zvýšení administrativní zátěže a restriktivní kritéria výběru dětí.

DŮVODY ŠKOL PRO NEZAPOJENÍ DO OPZ+ (POČET)

N=182

Obava z možných duplicit byla častěji důvodem (alespoň polovina škol) v Praze a krajích Vysočina, Pardubickém a Jihočeském¹³.

Zvýšení administrativní zátěže bylo důvodem pro polovinu a více škol ve Zlínském, Středočeském, Karlovarském, Plzeňském a Ústeckém kraji.

Limitující kritéria pro výběr žáků byla důvodem alespoň pro polovinu škol ve Zlínském, Karlovarském, Kraji Vysočina a Ústeckém kraji.

Mezi jinými důvody nacházíme většinou upřesnění důvodů uvedených výše, jako je náročnější administrativa, nevyhovující některé podmínky (např. neuznatelné náklady, nemožnost zařadit žáky v průběhu roku, příliš vysoké nároky na rodiče). Dále nedostatek zájmu ze strany rodičů. Několik škol mělo problém se zapojit kvůli pozdnímu odeslání formuláře, špatnému formuláři nebo problematické komunikaci s krajem. Několik zařízení uvedlo, že využívají jiný program, který byl buď vyhlášen dříve, umožňuje díky méně striktně definovaným kritériím zapojit více dětí než OPZ+, nebo s organizací mají dobré zkušenosti z minulosti.

Čtyři zařízení z Moravskoslezského kraje a dvě z Libereckého kraje uvedla, že do OPZ+ jsou zapojena, akorát byla zapojena zpětně, nebo zatím nečerpala.

„Bylo nám řečeno, že původní program MPSV již skončil a další není k dispozici. Nicméně v letošním roce jsme využili balíček Pražana, který také končí.“ (Praha)

„Nejasné informace o tom, zda projekt pokračuje ve školním roce 2023/2024 a kolik volných prostředků zůstalo pro naši školu.“ (Praha)

¹³ Podrobnější informace jsou uvedeny v grafech v Příloze č. 1.

„Problémy se zařazováním žáků do programu operativně v průběhu roku.“ (Praha)

„Program W4W měl výzvu k dřívějšímu datu a nebylo jisté, zda bude i jiný projekt obědů zdarma.“
(Moravskoslezský kraj)

„Projekt ze strany města Frýdek-Místek byl pro rodiče více nízkoprahový“ (Moravskoslezský kraj)

„Oproti předchozímu roku se změnilly podmínky a my jsme nebyli schopni během prázdnin kontaktovat rodiče. Druhá strana věci je, že rodiče zapojených žáků si obědů neváží, v době nepřítomnosti opakovaně děti neodhlašují.“ (Pardubický kraj)

„Přihlášení do programu MPSV probíhalo o letních prázdninách a z důvodů čerpání dovolené jsme nestihli vše dořešit. Věděli jsme, že budeme řešit obědy z nadace Women for Women.“
(Moravskoslezský kraj)

„Spolupracujeme s Women for Women, funguje to skvěle. Jednoduché, rychlé, účelné. Možnost zapojit se do Obědů do škol, přišla pozdě, proto jsme se již nehlásili. Do třetice v loňském roce jsem se pokusila získat ještě jinou dotaci – pravděpodobně to byla Podpora předškolního vzdělávání. Dokumentace složitá, zdoluhavá, náročná a nutné bylo dvojí podání – datovkou, a ještě písemnou formou, kterou jsem však přehlédla. Dotaci jsme tudíž nezískali.“ (Plzeňský kraj)

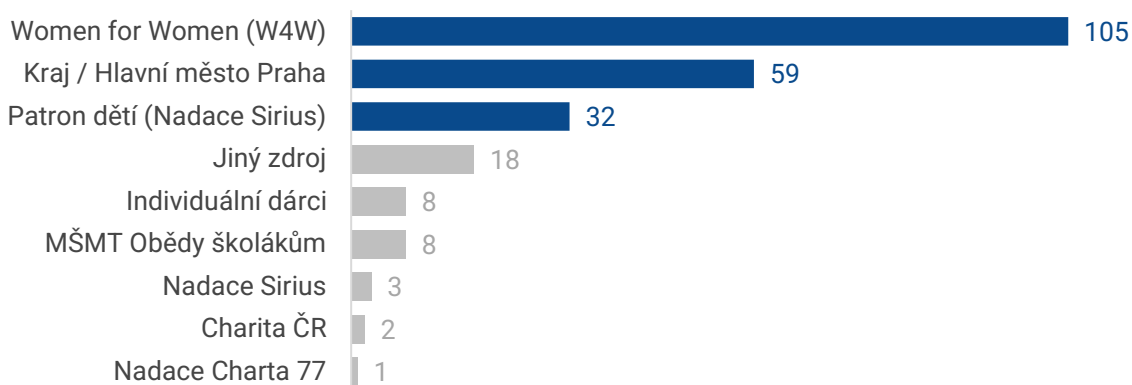
„Čerpali jsme v minulých letech, ale bylo nastavené náročnější vedení projektu.“ (Ústecký kraj)

Zdroje bezplatného stravování mimo OPZ+

Školy mohou spolupracovat s jednou, nebo i s více organizacemi, které nabízejí úhradu obědů do škol. Dvě školy uvedly dokonce čtyři různé zdroje úhrady obědů zdarma, šest škol využívá tři zdroje zároveň. Nejčastěji školy využívají prostředky z následujících dvou programů:

- **MŠMT:** výzva na podporu školního stravování žáků základních škol, kde byly podpořeny projekty organizací Women for Women, o.p.s. (W4W) a Patron dětí, z.ú. (Nadace Sirius),
- **Hlavní město Praha:** program s názvem Pomoc Pražanům, který umožňuje z fondu solidarity hradit stravné dětem v mateřských, základních a středních školách.

ZDROJE FINANCOVÁNÍ OBĚDŮ ZDARMA U ŠKOL NEZAPOJENÝCH DO OPZ+ (POČET)

Školy neposkytující obědy zdarma

Škol, které neposkytují ve školním roce 2023/24 obědy zdarma, jsme se ptali na důvod neposkytování. Téměř polovina odpověděla (47 %), že nemají žádného žáka či žákyni, který by splňoval kritéria pro nárok na bezplatné obědy. Další důvody byly již podstatně méně četné. Necelá čtvrtina uvádí nízký zájem ze strany rodičů, pětinu odradila zkušenost s přílišnou administrativní zátěží (21 %), pro ještě nižší podíl jsou problémem omezující kritéria výběru (18 %).

DŮVODY ŠKOL PRO NEPOSKYTOVÁNÍ OBĚDŮ ZDARMA V ROCE 2023/24 (POČET)

N=213

Mezi komentáři v odpovědích na jiné důvody neposkytování obědů zdarma se objevují podobné výhrady či výtky k programu, které byly uvedeny již výše v části k rezervám či administrativní zátěži. Nejčastěji se jedná o obtížnou komunikaci s rodiči, malý zájem a oceňování programu ze strany dětí/rodin, neodhlašování obědů. Část škol uvádí, že žádat bude školní jídelna, dva komentáře uvádí, že proběhla změna na pozici ředitele školy a že mají zájem účastnit se v budoucnu. V jediném komentáři uvádí škola, že její žádost nebyla akceptována z důvodu vysokého zájmu ze strany škol v kraji (Pardubický).

„V minulém roce, kdy jsme v projektu byli zapojeni, mělo nárok pouze jedno dítě ze 100 zapsaných. Ani toto dítě, i přes tuto výhodu do MŠ téměř nedocházelo. Pro matku byl problém ráno vstát a přivést ho do MŠ. Přestože byla trvale nezaměstnaná ...“ (Liberecký kraj)

„V předcházejícím roce mělo nárok také 1 dítě, přestože jsme věděli, že sociální situace rodiny díky nepravdivým podkladům pro Úřad práce je ve skutečnosti dobrá / mnohem lepší než některých ostatních, kteří by to podle nás spíše potřebovali, ale na výhodu nedosáhli. I toto dítě mělo velmi časté absence bez omluvy, na kontaktování telefonem ani doporučenými dopisy matka nereagovala. Po skončení docházky klidně nechala v MŠ věci dítěte v hodnotě téměř 1000,- Kč. Usoudili jsme, že naše práce spojená s administrativou je zcela zbytečná a že „potřebné“ děti ve skutečnosti potřebné nejsou.“ (Liberecký kraj)

„Zapojovali jsme se několik let. Stále se potýkáme s tím, že žáci dostanou obědy zdarma a nechodí tam. Prostě jdou po škole domů a nedojdou do jídelny na oběd. Pak vysvětlujeme, proč je tak málo odebraných obědů, když žák ve škole byl. Já s tím nedokážu nic udělat. Nejsou schopni si oběd ani odhlásit, protože jim je to jedno. Nic je to nestojí. Peníze za obědy pak jdou za oběd, který si nikdo neodebere. V jídelně se rozčilují, jaké je to plýtvání penězi.“ (Liberecký kraj)

„Škola byla dříve zapojena, ale žádný zájem nebyl v posledním období projeven. Systém podpory přes evidenci rodiče na úřadu práce nepomohl rodinám s malými výdělky.“ (Ústecký kraj)

„Dvě vytipované děti v MŠ, jedno dítě s odkladem školní docházky, dotace nepokryje cenu stravy.“ (Olomoucký kraj)

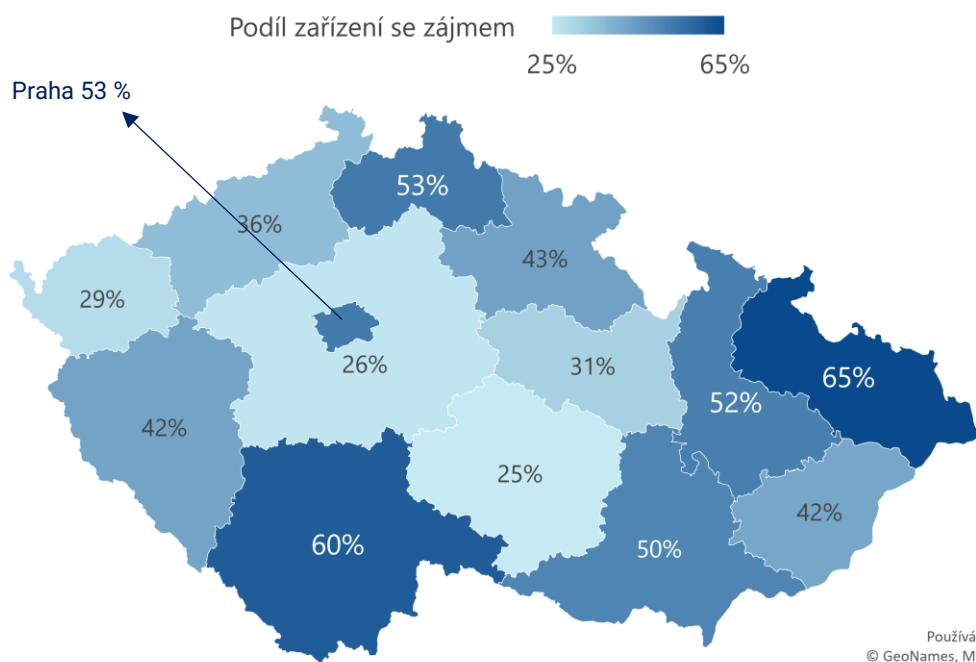
„Žáci často odmítali jídlo, v případě nepřítomnosti si obědy řádně neodhlašovali, někteří se neuměli chovat ve školní jídelně.“ (Středočeský kraj)

Zájem o OPZ+

Všech škol jsme se v dotazníku ptali, zda mají zájem se zapojit do OPZ+ v dalším školním roce. Necelá polovina zájem o zapojení má a čtvrtina zatím neví, bude záležet na podmínkách (26 %).

Nejvyšší zájem mají zařízení v Moravskoslezském kraji, dále Jihočeském, Libereckém, Olomouckém kraji a v Praze. Nejnižší zájem o zapojení mají školy na Vysočině, ve Středočeském a Karlovarském kraji.

ZÁJEM O PODPORU Z OPZ+ V NÁSLEDUJÍCÍM ŠKOLNÍM ROCE 2024/25

N=395

11 Evropský kontext

Důvody pro bezplatné školní stravování v EU

Důvodů pro poskytování programů školního stravování ve státech Evropské unie (EU) je několik, často jsou vzájemně provázané. Mezi hlavní důvody jsou řazeny (Bruckmayer, Picken, Flemons 2021):

- prevence nebo snížení (dětské) obezity a rizika chronických onemocnění v pozdějším věku;
- výuka o výživě a zdravých návycích;
- řešení nestability ve výživě dětí z rodin s nižšími příjmy;
- podpora vzdělávacích, sociálních a ekonomických úspěchů dětí a rodin;
- poskytování prostoru pro rozvoj přátelství, sociálních dovedností a poznání místních zvyků;
- reakce na obavy o životní prostředí a usilování o udržitelnost (př. Švédsko – místní, organické potraviny, redukce odpadu).

Přístup ke zdravé a udržitelné výživě představuje výzvu zejména pro rodiny s nízkými příjmy. Programy zdravé stravy a výživy mohou pomoci řešit problémy, jako je špatná strava, nedostatek fyzické aktivity, obezita nebo konzumace alkoholu a užívání tabáku, a tím omezit podvýživu a špatnou výživu, která je rozšířenější u dětí pocházejících ze znevýhodněného prostředí.

Zkušenosti z pandemie covid-19 prokázaly význam programů školního stravování pro některé děti, které byly v průběhu omezení volného pohybu osob náhle ponechány bez spolehlivého zdroje výživy. Zajištění přístupu dětí v nouzi k alespoň jednomu zdravému jídlu každý školní den je proto prvořadé a mohlo by ho být dosaženo buď poskytnutím takového jídla nebo zajištěním toho, aby rodiče či opatrovníci nebo děti byli schopni s přihlédnutím ke specifickým místním podmínkám a potřebám toto jídlo obstarat.

AKČNÍ PLÁN EU PROTI DĚTSKÉ OBEZITĚ NA OBDOBÍ 2014-2020

Evropská komise označila před deseti lety školní stravování jako klíčové pro zajištění zdravějšího prostředí pro děti¹⁴. V té době probíhal program "Ovoce do škol" (2009-2017), který měl řešit nárůst dětské obezity v Evropě nahrazením ovoce a zeleniny za nezdravé svačiny v dětském jídelníčku. Od roku 2017 následovala iniciativa s rozpočtem 250 milionů eur ročně na zajištění toho, aby děti měly ve školách k dispozici mléko, ovoce a zeleninu zdarma. Ve školním roce 2017/18 se tento program týkal více než 20 milionů dětí v celé EU.

¹⁴ Akční plán EU proti dětské obezitě na období 2014-2020 (2014)

INICIATIVA ZÁRUKA PRO DĚTI

Evropská rada (ER) přijala v roce 2021 tzv. Evropskou záruku pro děti (European Child Quarantee), která obsahuje cíl zajistit všem dětem ohroženým chudobou a sociálním vyloučením v EU účinný a bezplatný přístup alespoň k jednomu zdravému jídlu každý školní den. V návaznosti na tuto iniciativu vypracovala ČR stejně jako ostatní členské státy EU národní akční plán do roku 2030 (MPSV 2022 a), který obsahuje kritéria pro identifikace potřebných dětí.

Cílová skupina: Vymezení potřebných dětí bylo ponecháno na národních státech s tím, že je doporučeno zohledňovat zejména následující kritéria: bytovou nouzi, zdravotní postižení, problémy v oblasti duševního zdraví; migrantský původ nebo příslušnost k menšině (zejména Romové), děti v náhradní, zejména ústavní, péči, děti v obtížných rodinných situacích.

Kromě bezprostředního výživového přínosu jsou doloženy další výhody školního stravování:

- snížení nákladů pro rodiny s dětmi;
- zlepšení zdraví dětí a snížení rizika nadváhy/obezity;
- možnost poznávat nová jídla a podpora zdravého stravování;
- podpora školní docházky a snížení počtu dětí, které předčasně ukončují školní docházku;
- zlepšení schopnosti žáků soustředit se ve škole, a tím i zlepšení učení a výsledků.

Autorka ve studii zároveň konstatuje, že zvláště v Evropě chybí spolehlivé statistické údaje o přínosech školního stravování a poskytování stravy je jen zřídka posuzováno z hlediska krátkodobých a dlouhodobých přínosů pro děti¹⁵ (Guio 2023: 1640).

Doporučení k zaručení přístupu dětí v nouzi k dostatečné a zdravé výživě – i prostřednictvím projektu EU Ovoce, zelenina a mléko do škol – také zahrnuje aby:

- podporovaly **přístup ke zdravým jídlům i mimo školní dny**, a to i prostřednictvím věcné nebo finanční podpory, zejména za výjimečných okolností, jako je uzavření škol;
- zajišťovaly, aby **nutriční normy** v zařízeních pro předškolní vzdělávání a péči a ve vzdělávacích institucích odpovídaly zvláštním výživovým požadavkům;
- **omezovaly reklamu na potraviny** s vysokým obsahem tuku, soli a cukru a omezovaly jejich dostupnost v zařízeních předškolního vzdělávání a péče a ve vzdělávacích institucích;
- poskytovaly dětem a rodinám náležitě **informace o zdravé výživě dětí**.

¹⁵ Příklad studie – Švédsko: využití historických dat a metody difference in difference k odhadu dopadu švédského programu bezplatného stravování v 50. a 60. letech 20. století na děti, které se v rámci tohoto programu stravovaly zdarma. Byly zjištěny rozdíly ve výšce; žádné rozdíly v kognitivních schopnostech, o 1,5 % vyšší pravděpodobnost vstupu na univerzitu.

Školní stravování ve státech EU v návaznosti na Záruku pro děti

Česká republika se v rámci členských zemí EU řadí mezi ty, které poskytují bezplatné školní stravování pouze malé části potřebných dětí. Školní stravování a obecně školní jídelny (často s vlastní kuchyní) mají v ČR tradici sahající až do doby po 2. světové válce. Obědy ve školních jídelnách jsou dotované – rodiče hradí náklady na potraviny, zřizovatel přispívá na provozní náklady a ze státního normativu jsou hrazeny zejména platy.

Přístupy v zemích EU ke školnímu stravování se liší, pohybují se od bezplatného stravování pro všechny děti (alespoň určitého věku), přes cílenou podporu, až po omezené či téměř žádné bezplatné stravování (Baptista et al. 2023):

Univerzální bezplatné školní stravování – Finsko (předškolní až střední škola, od roku 1943), Estonsko, Lucemburk, Švédsko (základní a střední školy); Chorvatsko, Lotyšsko

Bezplatné školní stravování určené (některým) dětem s nízkými příjmy – v 10 členských státech včetně ČR (dále Kypr, Německo, Španělsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Slovinsko¹⁶, Slovensko). Vhodné zacílení může snižovat náklady, ale existují problémy s nastavením kritérií a programy zahrnují riziko vynechání důležité části potřebných dětí

Bezplatné školní stravování zaměřené na znevýhodněné oblasti/školy (Belgie, Irsko, Holandsko, Rumunsko, Řecko) – vybrané školy se nacházejí ve znevýhodněných oblastech nebo jsou vybrány na základě socioekonomických charakteristik žáků. Problémem je, že může unikat mnoho dětí, které žijí v prosperujících oblastech, nebo pokud se školy do programu nepřihlásí (pokud je program dobrovolný)

(Téměř) žádné bezplatné školní stravování – pět zemí – Rakousko, Bulharsko, Dánsko, Francie, Itálie (v Bulharsku a Dánsku jsou obědy zdarma pro všechny předškolní děti)

Citovaná studie uvádí, že právě v Česku (dále v Německu, Polsku či Španělsku) lze důvodně předpokládat, že pouze menšina rizikových dětí dostává bezplatné plné školní stravování v rámci současných cílených programů. To odpovídá zjištění PAQ Research, podle kterého v českých programech pro obědy zdarma často spolupracují školy, které nemají vysoký podíl sociálně znevýhodněných žáků a podporují tak velmi malé části znevýhodněných, ale nedostávají se do klíčových oblastí (Dvořáková et al. 2023). Pro ověření těchto zjištění bude třeba připravit podrobnou analýzu na aktuálních datech zaměřenou na potřebnost a regionální pokrytí potřebných dětí a zapojení škol.

Platná česká *Strategie sociálního začleňování* považuje za důležité zlepšit přístup dětí z nízkopříjmových domácností ke stravování pomocí školních obědů zdarma v mateřských a základních školách. Současný systém podpory nepovažuje za dostatečný. Příčiny spatřuje v nedostatečném zapojení všech krajů v ČR, nedostatečné propagaci ve školách a neinformovanosti rodičů (MPSV 2023: 69). Projekty z OPZ+ či programu MŠMT v současném nastavení neřeší přístup dětí ke zdravé výživě v době víkendů, prázdnin či v době distanční výuky¹⁷.

¹⁶ Slovinsko – 2010 zákon, který vyžaduje, aby žáci 6-14 let dostali nejméně jednu dopolední svačinu, která je kompletně dotovaná pro studenty z nízkopříjmových rodin (stejně jako ostatní školní jídla).

¹⁷ Některé evropské země poskytují jídlo i v době školních prázdnin (např. Španělsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Portugalsko) (viz Guio 2023: 1637). Estonsko, Lucembursko a Švédsko poskytují univerzální bezplatné stravování pro všechny děti na ZŠ a SŠ. U předškolních dětí obědy zdarma získávají ty, které jsou z rodin s nízkými příjmy. (Baptista et al. 2023: 44)

12 Diskuze

Současná podoba poskytování bezplatného stravování na školách není metodicky ukotvena. V praxi dochází k vícezdrojovému financování obědů zdarma. Finanční podporu nabízí především MPSV prostřednictvím spolupráce s kraji a MŠMT, které poskytuje finanční prostředky neziskovým organizacím. Kraje a neziskové organizace následně distribuují finanční prostředky do škol.

V rámci podpory z OPZ+ nastavuje základní rámec podpory výzva č. 026 OPZ+. Kraje však mají možnost si podmínky podpory přizpůsobit vlastním požadavkům a preferencím. To v praxi vede k tomu, že se podporované skupiny odlišují mezi kraji (není nastaveno celorepublikové jednotné prostředí pro poskytování této pomoci), a zároveň se liší nároky na administrativu, její úhrada apod.

V budoucnosti bude potřeba problematiku uchopit systémově a zřejmě novým způsobem s ohledem na plánovanou reformu sociálních dávek. Systém by mohl sloužit podstatně vyššímu podílu dětí, než je tomu v současnosti. Analýza PAQ Research odhaduje možnou pomoc a vypočítává budoucí náklady spojené s podporou 180 až 300 tisíc dětí, což je víc než desetinásobné zvýšení oproti současnému stavu (Korbel, Zeman, Škvrňák 2024).

Nárok na obědy zdarma

ZJIŠTĚNÍ

Výzva stanovuje základní podmínky, za kterých mohou rodiny s dětmi získat bezplatné stravování ve škole. Kraje však mají možnost upravit si podmínky dle vlastních preferencí. V komentářích se ukázalo, že školy vnímají jako potřebné nejen ty rodiny, které pobírají dávky hmotné nouze, ale i další rodiny, které nepobírají dávky hmotné nouze, ale pomoc by potřebovaly a uměly ji ocenit (rodiny ukrajinských uprchlíků, matky samoživitelky, rodiny pobírající přídavek na dítě aj.).

DISKUZE

Z hlediska potřebnosti vyjádřené počtem dětí z cílové skupiny se kraje mezi sebou odlišují. Alokace pro jednotlivé kraje vycházela z údajů o počtu dětí z rodin v hmotné nouzi, takže odpovídá jednomu z kritérií, které bylo určující v minulém programu, a i v současném se ukazuje jako hlavní kritérium pro většinu krajů. Je otázkou, jak lze odůvodnit odlišné přístupy krajů z hlediska podmínek nároku na bezplatné stravování ve školách. Je k diskusi, zda by neměly být podmínky nároku na bezplatné stravování jednotné na celostátní úrovni tak, aby byl zachován rovný přístup.

Zapojování škol do programu na obědy zdarma

ZJIŠTĚNÍ

Školy se zapojují do programu na bázi dobrovolnosti. Kraje na školní rok 2024/25 přijímají žádosti v různých termínech – dva kraje ukončily příjem žádosti již v květnu roku 2024, další dva kraje během června 2024, tři kraje během letních prázdnin. Pouze jeden kraj (Plzeňský) přijímá žádosti průběžně. Některé kraje umožňují příjem žádostí pouze dva týdny. Výsledky předběžné analýzy ukazují, že podpora není na úrovni okresů rovnoměrně pokryta.

DISKUZE

Dosažení cíle pokrytí co nejvyššího podílu potřebných dětí/žáků se neobejde bez navýšení počtu škol do programu bezplatného stravování, a to zejména v oblastech s vyšším počtem rodin spadajících do podmínek programu. Podle našich zjištění k tomu některé kraje neposkytují

optimální podmínky, ani dostatečně školy neinformují. Pokud se školy musí přihlásit během krátkého období o prázdninách, nebo ještě před skončením předchozího školního roku, může to mít negativní vliv na vstup škol. Školy nemusí termín stihnout, nebo ani vždy posoudit, zda mezi žáky bude někdo pomoc potřebovat. Jako vhodný model se jeví možnost průběžného přihlašování do programu bezplatného stravování.

Způsob vyhledávání potřebných dětí ve školách

ZJIŠTĚNÍ

Nejčastěji bylo využíváno k vyhledávání potřebných dětí vytipování skrze učitele a učitelky. Dále bylo velmi často využíváno hromadné oslovování např. skrze letáky, e-maily, web nebo třídní schůzky.

DISKUZE

Je vhodné podněcovat školy k aktivnímu vyhledávání potřebných dětí. Hromadné způsoby oslovování nemusí být dostatečné, jelikož potřebné rodiny mohou mít problémy s komunikací se školou nebo mít bariéry z důvodu studu za svou finanční nebo sociální situaci.

Také je k diskusi vytvoření metodického materiálu (letáku) pro školy, jak mají postupovat ve vyhledávání potřebných dětí.

Zapojení dalších aktérů do vyhledávání potřebných dětí

ZJIŠTĚNÍ

Školy ve vyhledávání potřebných dětí v malé míře využívaly spolupráci s úřadem práce (22 % škol) nebo s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (10 % škol). Základní podmínkou pro poskytování pomoci bylo pobírání dávek hmotné nouze. Školy v komentářích uváděly, že je pro ně náročné vytipovat rodiny, které pobírají dávky hmotné nouze – v případě, že je osloví a dávky rodina nepobírá, tak jim pomoc s bezplatným stravováním neposkytnou, což je pro ně nepříjemná situace.

DISKUZE

Zvážení možností spolupráce s úřadem práce a s OSPODem na vyhledávání dětí, které potřebují bezplatné stravování. Spolupráce s ÚP se jeví jako efektivní pro vyhledávání potřebných dětí v oblasti rodin, které pobírají dávky hmotné nouze. Spolupráce s OSPOD je také důležitá, protože je to vhodný aktér pro vytipování potřebných dětí (mají zmapovanou situaci v ohrožených rodinách).

Administrativní náročnost

ZJIŠTĚNÍ

Téměř všechny školy jsou spokojeny s výší dotace, která je jim na bezplatné stravování poskytována. Pouze menší procenta škol by potřebovala částku vyšší. V komentářích škol se objevovalo vnímání administrativní náročnosti spojené s poskytováním obědů zdarma. Ve třech krajích byl ponechán celý 7% paušál na úhradu administrativy na krajské úrovni.

DISKUZE

Pro snížení vnímané administrativní zátěže školami by mohlo pomoci ukotvení části paušálu na administraci, která by byla směřována přímo školám na náklady spojené s administrací pomoci. Pro motivaci škol do programu je vhodné, aby si kraj neponechal celý podíl z částky, který je určen na administrativu. Nejen kraj, ale i školská zařízení mají s administrací zvýšené náklady.

13 Příloha 1 – grafy a tabulky

TYPY ZAPOJENÝCH ŠKOL A ZAŘÍZENÍ

typ školy/zařízení	podíl dotázaných
MŠ	30 %
MŠ a ZŠ	20 %
ZŠ	31 %
ZŠ a SŠ	12 %
SŠ	4 %
školní jídelna	2 %
jiné	2 %

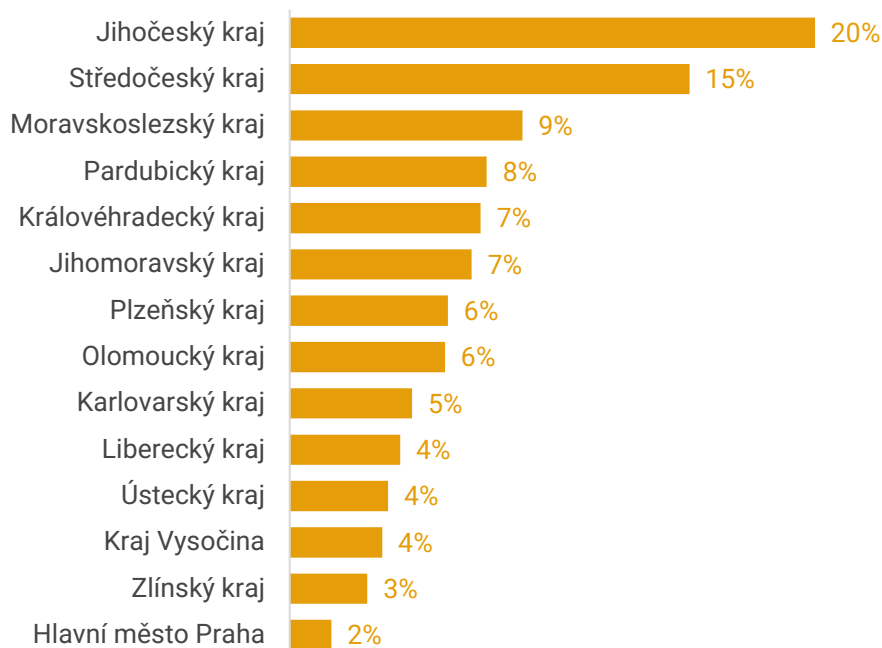
Jiné – jednalo se kombinace různých vzdělávacích stupňů – např. MŠ, ZŠ a SŠ, Domov mládeže a školní jídelna apod.

RESPONDENTI ŠETŘENÍ

pracovní pozice	podíl
ředitel/ka	52 %
ekonom/ka, účetní, hospodář/ka	23 %
vedoucí školní jídelny	12 %
zástupce/zástupkyně ředitele/ředitelky	6 %
asistent/ka, administrativní nebo projektový pracovník/pracovnice	4 %
výchovný poradce/poradkyně nebo jiný pracovník / jiná pracovnice školního poradenského pracoviště	1 %
jiná pozice	2 %

Mezi jinými pozicemi byly zmiňovány např. učitel/ka nebo sociální pedagog.

ZAŘÍZENÍ PODLE KRAJŮ

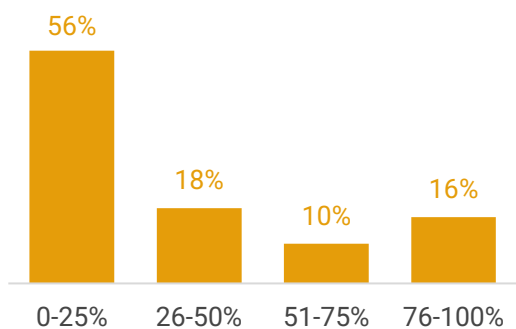
N=866

PODPOŘENÉ DĚTI PODLE KRAJŮ

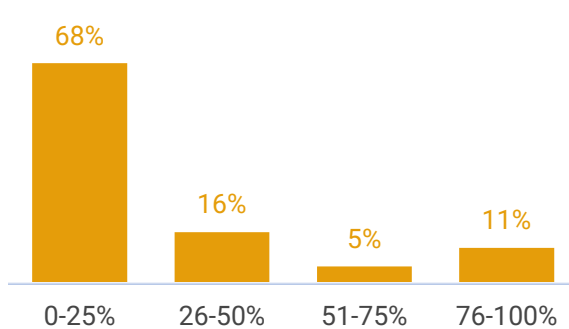
N=8 275

PODÍL DĚTÍ Z ROMSKÉ MENŠINY ZE VŠECH DĚTÍ DOSTÁVAJÍCÍCH POMOC

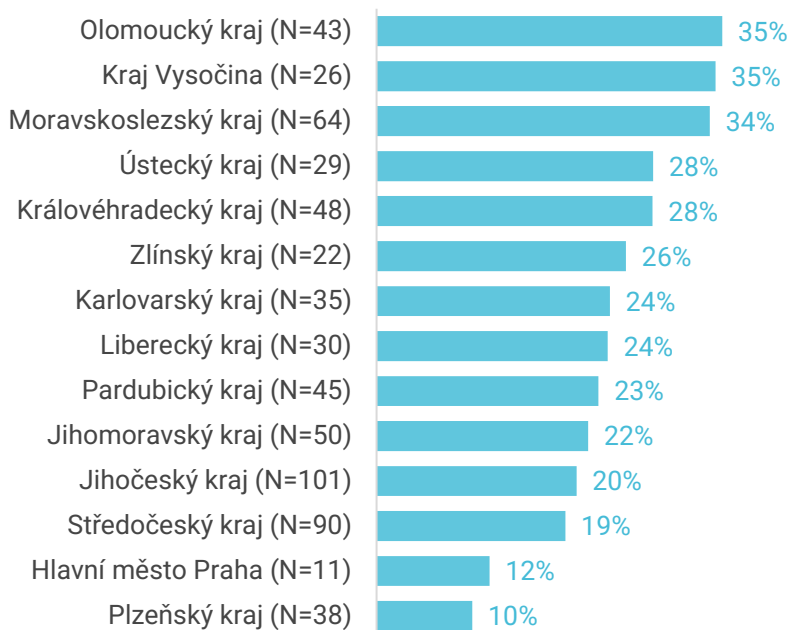
N=742

PODÍL DĚTÍ Z ROMSKÉ MENŠINY, KTERÉ DOSTÁVAJÍ OBĚDY ZDARMA ZE VŠECH DĚTÍ Z ROMSKÉ MENŠINY NA ŠKOLE

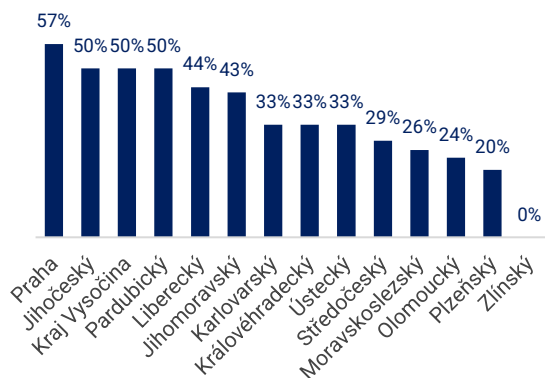
N=668

PRŮMĚRNÝ PODÍL DĚTÍ Z ROMSKÉ MENŠINY DOSTÁVAJÍCÍ OBĚDY ZDARMA ZE VŠECH DĚTÍ Z ROMSKÉ MENŠINY, KTERÉ JSOU VE ŠKOLE

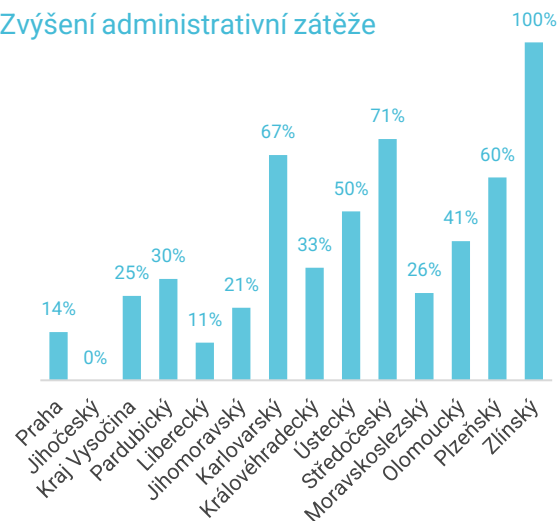

DŮVODY NEZAPOJENÍ DO OPZ+ 2023/24 (POSKYTUJÍ OBĚDY ZDARMA, N=182)

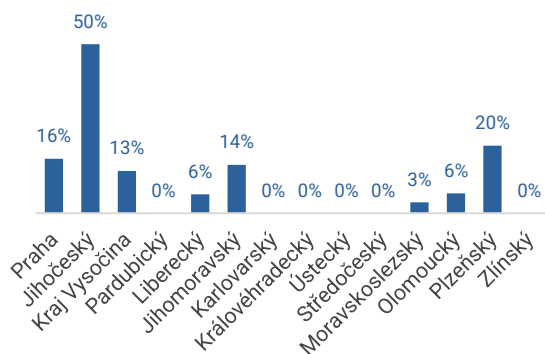
Pojistka před duplicitou

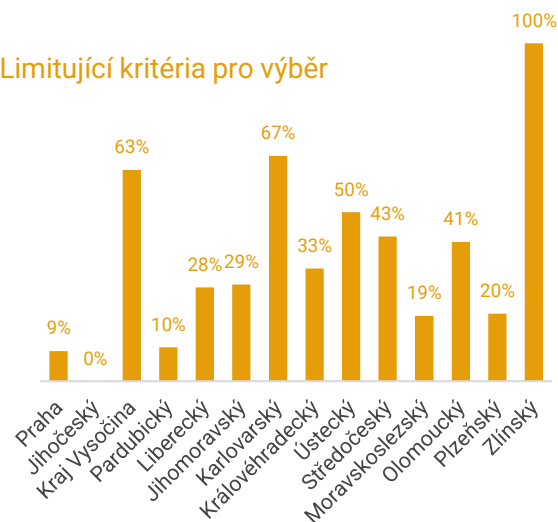
Zvýšení administrativní zátěže

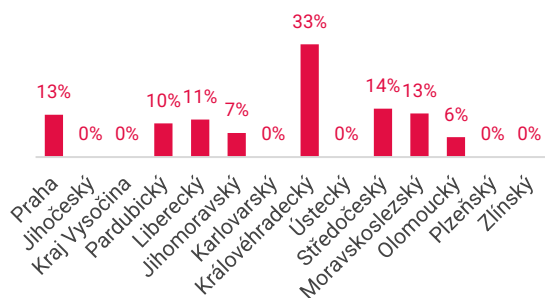
Nevěděli o zapojení do OPZ+

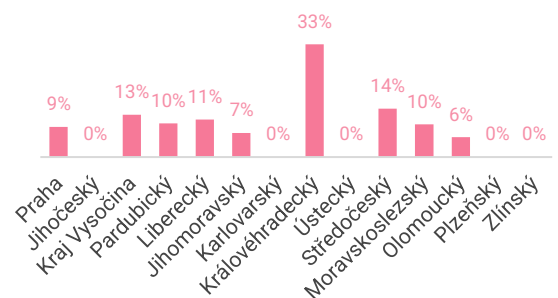
Limitující kritéria pro výběr

Nedostatečné/nejasné informace

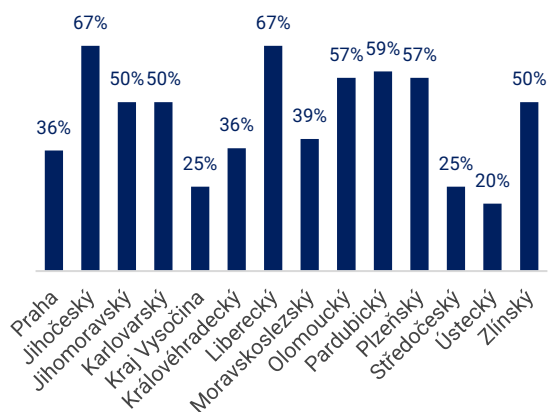

Nedostatek času na zapojení

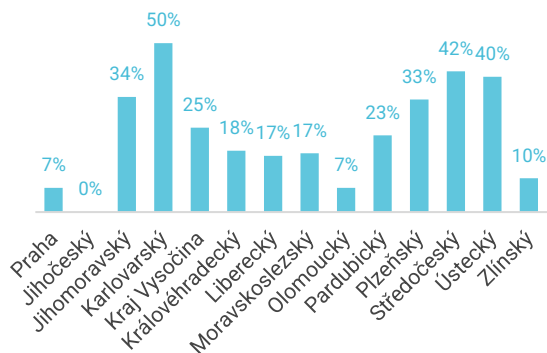

DŮVODY NEPOSKYTOVÁNÍ OBĚDŮ ZDARMA 2023/24 (N=213)

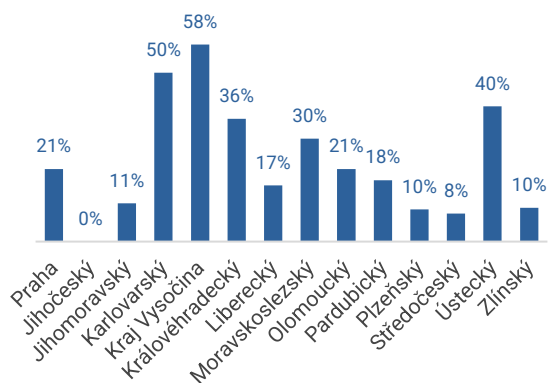
Nemají potřebné žáky

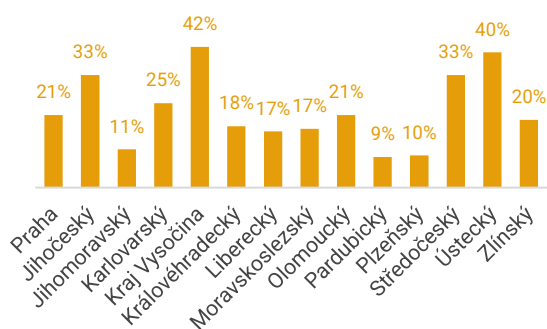
Malý zájem rodičů

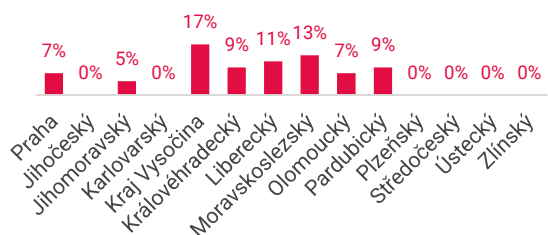
Přílišná administrativní zátěž

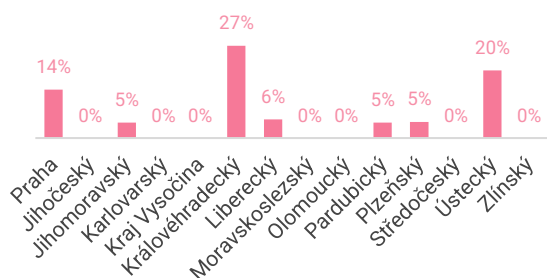
Limitující podmínky pro výběr dětí

Nedostatek času na zapojení se do programu

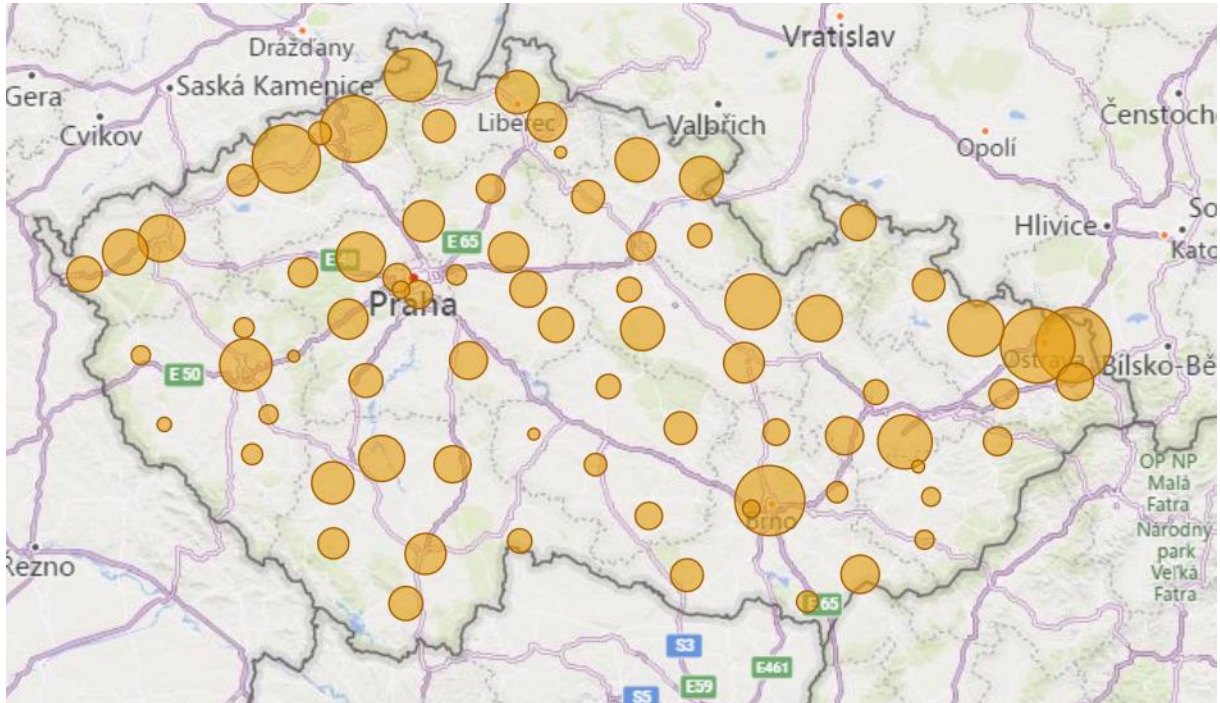

Nedostatek informací

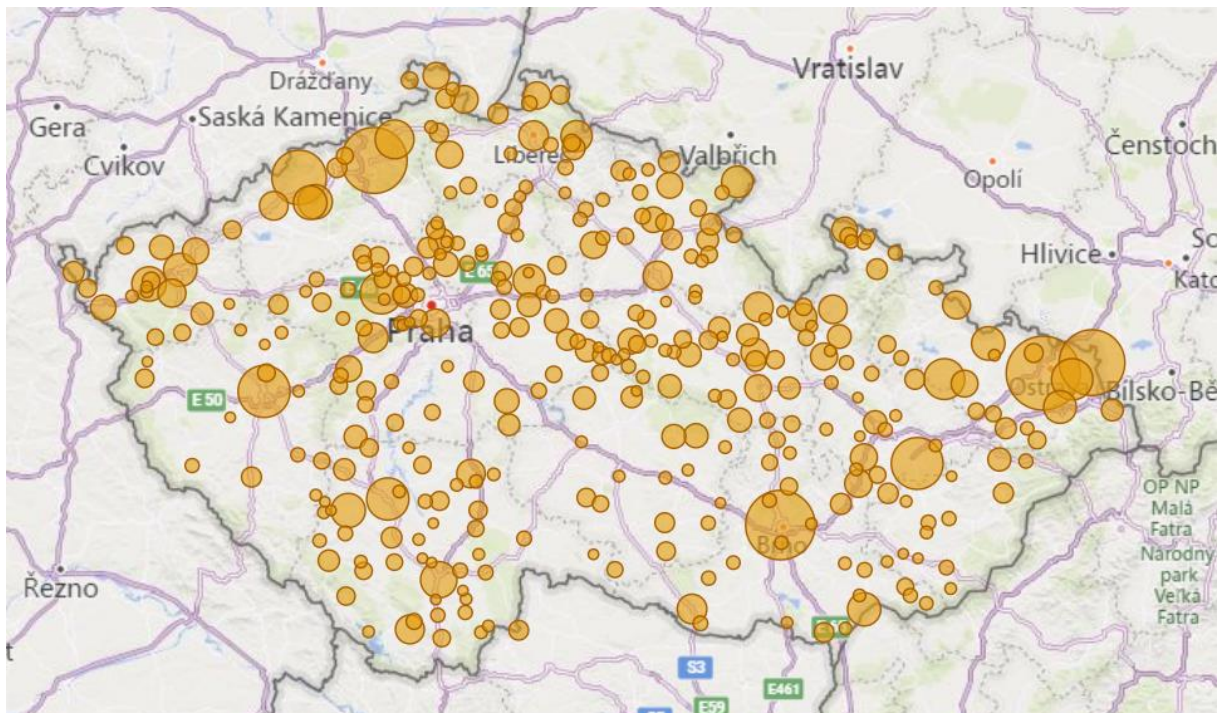

14 Příloha 2 – mapové podklady

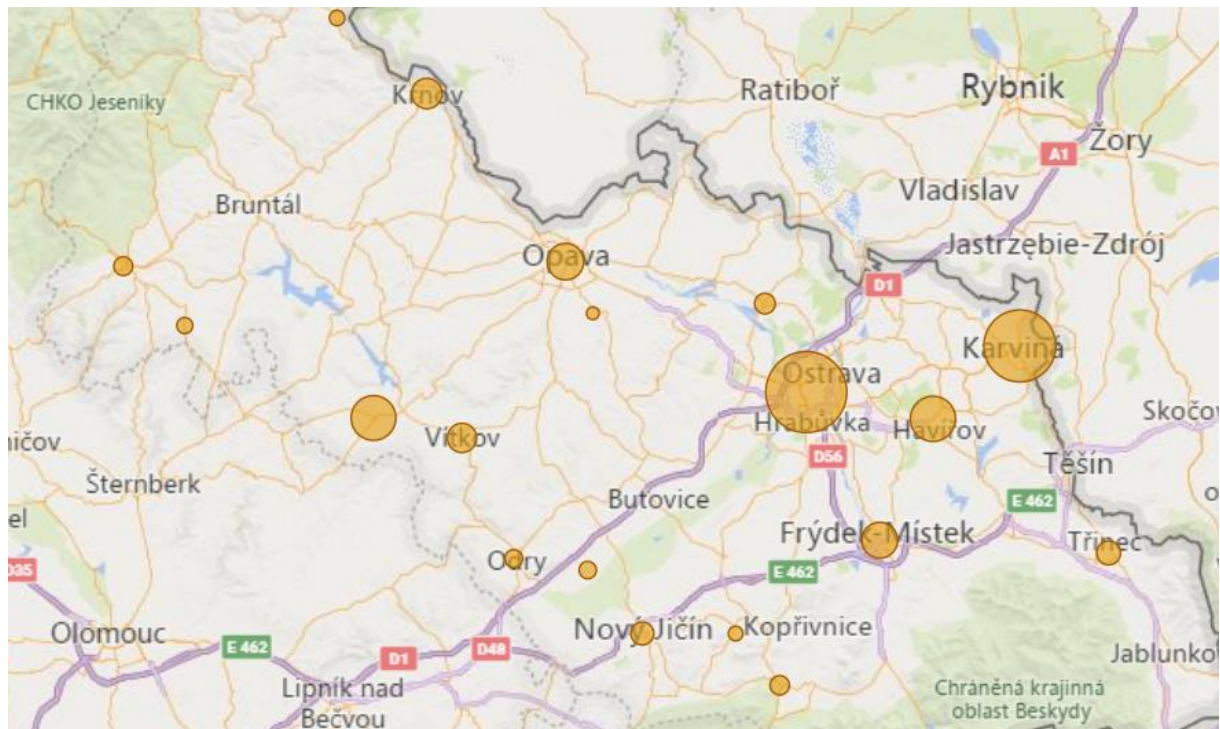
POČET PODPOŘENÝCH DĚTÍ V OKRESECH

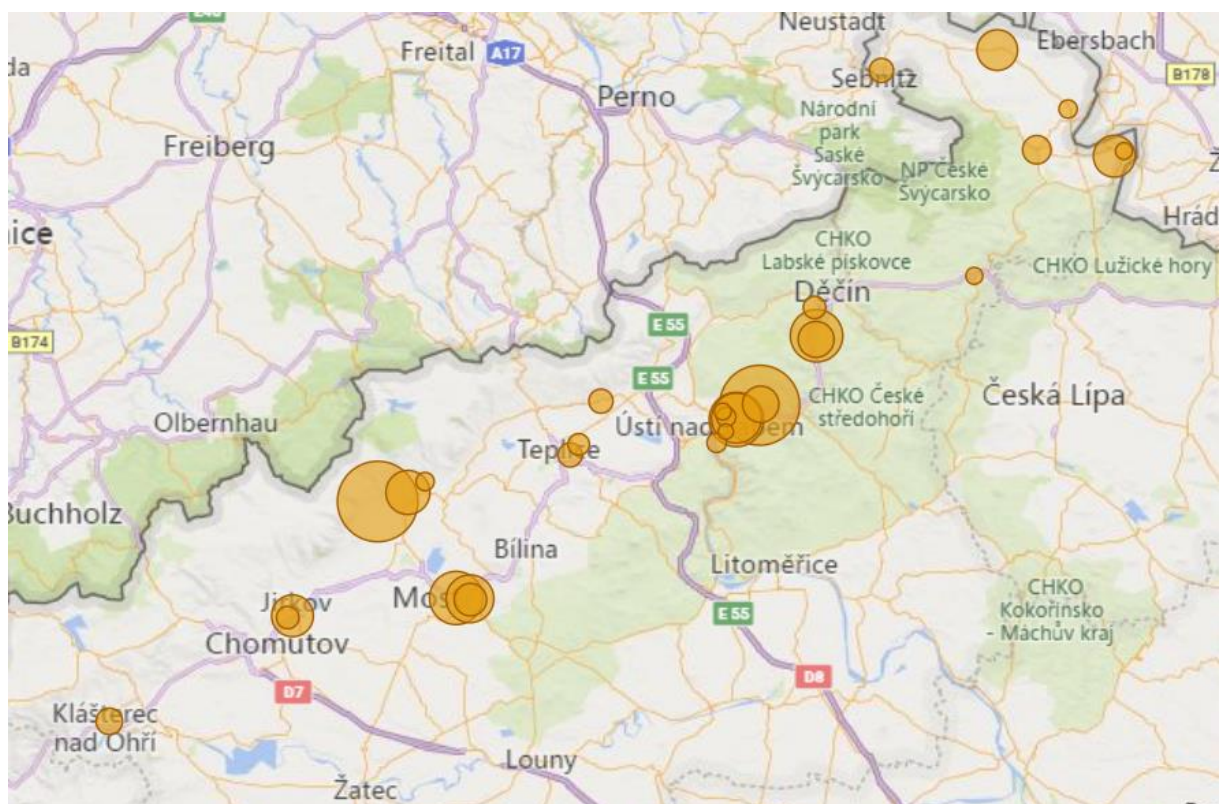
POČET PODPOŘENÝCH DĚTÍ VE MĚSTECH

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ

ÚSTECKÝ KRAJ

15 Literatura, zdroje

Bruckmayer, M., N. Picken, L. Flemons, 2021. *Provision of school meals across the EU – An overview of rationales, evidence, facilitators and barriers*. Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/346782>

Baptista, I., Guio, A., Marlier, E. and Perista, P. 2023. Access for children in need to the key services covered by the European Child Guarantee: An analysis of policies in the 27 EU Member States. European Social Policy Analysis Network (ESPAN), Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Dvořáková E., N. Fabšíková, V. Korbek, M. Ostrý, D. Prokop. 2023. Inflace a její dopad na výdaje rodin na vzdělávání dětí. PAQ Reserch. Dostupné z: [Dopady-inflace-na-vzd-l-v-n--PAQ-Research.pdf \(paqresearch.cz\)](#)

European Union. 2021. Council Recommendation (EU) 2021/1004 of 14 June 2021 establishing a European Child Guarantee, Official Journal of the European Union L 223/14.

Guio, Anne-Catherine. 2023. Free school meals for all poor children in Europe: An important and affordable target? *Children & Society*, 37: 1627–1645.

Höhne, S., J. Paloncyová, K. Frič. 2024. Úsporné strategie českých rodin s dětmi uplatňované v důsledku pandemie a ekonomické krize. *Sociológia*, 56 (3): 220-243.

Janský, P., D. Kolář, M. Šedivý. 2023. *Kdo je nejvíce zasažen růstem cen? Rozdíly v inflaci pro různé domácnosti 2020–2023*. INSTITUT PRO DEMOKRACII A EKONOMICKOU ANALÝZU.

Korbek, V., J. Zeman, M. Škvrňák. 2024. Obědy zdarma mají prokazatelné výsledky Ukazujeme, jak systém nastavit v Česku. Dostupné z: [Web 25.6.2024 \(paqresearch.cz\)](#)

MPSV. 2022 a. *Akční plán k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030* [online]. Praha, 23.9.2022. [cit. 2024-05-03] Dostupné z: [Akční plán \(web mpsv.cz\)](#)

MPSV. 2022 b. Projekt Obědy do škol pomáhá už sedmým rokem. V tomto školním roce znovu zajistí tisícům dětí obědy zdarma, tisková zpráva [online]. Praha, 6. 10. 2022 [cit. 2024-05-04]. Dostupné z: [Tisková zpráva \(web mpsv.cz\)](#)

MPSV. 2023. *Strategie sociálního začleňování 2021–2030*. 3. aktualizované vydání [online]. Praha [cit. 2024-05-04] Dostupné z: [Microsoft Word - 3e.Strategie_sociálního_zачleňování_2021-2030_aktualizace_2023 \(mpsv.cz\)](#)

Obědy do škol v OPZ+

červenec 2024

Financováno
Evropskou unií

Operační program
Zaměstnanost plus

